

Ebdulla Peşêw

XEWA MIN NAYÊ

Helbestên bijare

ji soranî
Husein Muhammed

NAVEROK

- Wergerandina helbestên Ebdulla Peşêw li kurmancî
- Ger dîsa vegerim
- Na, qet bawer nakim
- Jin
- Elind, li tavzerkê
- Heman xewnê dibînim
- Xewa min nayê
- Li vir û wir
- Şehîd
- Berî birûskê
- Nazdarî
- Şervanê winda
- Xwexapandin
- Dudilî
- Jihevveqetîn
- Hêvî
- Bo Hadî Elewî
- Dagerîn
- Maç
- Sedan sal e
- Ta çirayê me geş nebe
- Bo Margarêtê
- Rabin, bazên çiya, rabin
- Bo Şivan
- Meza
- Bo hunermendekî
- Jidayikbûna serokkomarekî
- Eger dîsa
- Pêlêkirin
- Şoreş
- Xunav
- Dil
- Veguhastina siriştê
- Par zivistanê
- Mezin nebe
- Şevnimêja xerîban
- Baz û dar
- Dînîtî
- Kurdistan
- Merc
- Çend peyv derbarê dilê min de
- Bo nêrgizeke kovî
- Futbol
- Nihênî
- Li dema bombebaranê
- Payiz
- Newroza 1977

- Welat
- Çend peyv derbarê jiyê min
- Helbest
- Xerîbî
- Xwekuştin
- Berhevdan
- Bi te wa ye...
- Nexşe
- Evîndarê we herduyan im
- Helebçe
- Rojbaş, keçino...
- Desthilat
- Monolog
- Xunav
- Bersiv
- Lêsarbûn
- Keç û şahî
- Gazin
- Çawa bigihim te?
- Pêhesîn
- Jî
- Harmonî
- Daristana şewitandî
- Bêdengî
- Bo çiyayiyên dûr
- Pûka berfê
- Li şîniya helbestê
- Jivan
- Bo qereça falbêj
- Şaheser
- Li nav baxçeyekî
- Nobedarî
- Ez du kes im
- Name
- Gencîne
- Morîk
- Şiyarî
- Dilxweşkirin
- Çilçira û mûm
- Gulberroj
- Daxwaza lêborînê
- Sîle
- Ciwanî û pîrî
- Ragihandina mirinê
- Yara dilsoz (Yarî dilsoz)
- Bibîranîna şeveke zivistana 1973 - 1974
- Helhel
- Şev nîne çiya di xewna xwe nebînim
- Perawêzek bo dîrokê
- Tamijîme te

- Hilbijartin
- Du avabûn
- Xencer
- Berê û niha
- Ji roja êdî ne bi min re yî
- Birakujî
- Li welatê bextreşan
- Ger sêvek hebe
- Şevê ta berê sibê
- Sê kurtepamflet
- Ger bixwazin
- Beate
- Otoneman
- Hewî
- Cudahî
- Çend ditirsim
- Helbest û tac
- Warşova
- Razek
- Bahoza peyvan
- Zarok
- Bo bazirganan
- Bêrîkirin
- Ji destê min tê
- Deftera sor
- Li Romayê
- Pîrî
- 12 wane bo zarokan
- Çavên te
- Ma kî ji min bêzartir e?
- Bo delaleke sar
- Ti sozan nadim te
- Pêşbînî
- Bi te dibînim
- Diyalog
- Gulolkeke aloz im
- Aştî
- Niviştî
- Newroza 1979
- Cîhana azad
- Raman
- Diyarî
- Geşbînî
- Berîk
- Şepirzetî
- Navnîşan
- Vejîn
- Awêne
- Tu jî min dihêlî
- Em nakevin

- Berf
- Neyê xapandin!
- Ez derxistim
- Nikarim binivîsim
- Erebandin
- Çawa şovenist im?
- Ji te hez dikim
- Bo parçeya min ya din
- Ala
- Newroza 1969
- Pirsek
- Helbesteke sade
- Niyetek daweriya
- Sê nameyên kurt
- Li ber derî
- Kak
- Bo keçeke kej
- Bo Xwedayê xewê

- Navê helbestan bi kurmancî û soranî
- Ferhengok

Wergerandina helbestên Ebdulla Peşêw li kurmancî¹

Ebdulla Peşêw (1946 Hewlêr) yek ji navdartirîn û hezkirîtirîn helbestvanên kurd yên serdema me ye. Zêdeyî 40 salan e ku ew helbestan dinivîse. Wî ta niha 8 dîwan derxistine û hê gelek helbestên wî yên neweşandî jî hene. Peşêw carinan li Kurdistanê û biyanistanê digere û helbestên xwe di civîn û semîneran de bi deng dixwîne.

Peşêw helbestên xwe bi kurdiya soranî û bi alfabeya erebî dinivîse. Lê ew evîndarê hemî zaravayên kurdî ye loma di helbestên xwe de gelek peyvên kurmancî (yên ku wek din di soranî de nayên xebitandin) bi kar tîne û mirov dikare di helbestên wî de herwiha şopên hewramî û zaravayên din jî bibîne. Li hêleke din, di helbestên wî de devoka wî ya derdora Hewlêrê jî xwe diyar dide der.

Mijarên helbestên Peşêw bi kêmî evîn, welat, welatperwerî, bêtifaqiya kurdan, felsefeya jiyanê, êşa xerîbiyê û jana nivîsînê ne. Dirûvên helbestên wî dikarin - bi hinek sadekirinê - li ser sê qonaxan parve bibin: di helbestên pêşîn her rêzik biqafiye ye, paşî qafiye tê kêmkirin û tenê di hin rêzikên helbestê de heye. Vê dawiyê jî qafiye bi temamî hatiye terkkirin. Min hewl daye ku heta mimkin be, piralîtiya helbestvaniya Peşêw di vê çapa kurmancî de jî diyar bibe. Loma lê xebitîme ku ji hemû mijar û dirûvên helbestên wî hin nimûneyan bidim.

Heta niha hin helbestên Ebdulla Peşêw li gelek zimanan hatine wergerandin: rûsî, inglîzî, erebî, fînlandî, swêdî, danîmarkî, elmanî, ermenî, farişî û tirkî lê ew werger kêm bûne kitêb. Bi kurmancî berî niha pirtûkeke helbestên wî bi wergerandina Rûken Bagdu Keskin û Bedran Hebîb bi navê *Veger - Birakuji û helbestên bijarte* sala 1996ê li Stenbolê ji aliyê Weşanxaneyê Avestayê ve hatiye belavkirin. Pirtûk jî hin helbestên dîwana bi navê *Birakuji* û bîst kurtehelbestên bijare pêk tê. Herwiha deh sal derengtir Weşanxaneyê Belkî li Diyarbekirê pirtûkeke bi 50 helbestên bijare jî hemî dîwanên Peşêw bi soranî lê bi alfabeya latînî û bi ravekirina hin peyvên helbestan bi kurmancî raberî xwendevanan kiriye.

Peşêw ji camêriya xwe hem hemû helbestên xwe yên soranî û hem jî wergerên erebî (nêzîkî sed helbestên kurd) û inglîzî (pêncî kurtehelbest), farişî (dîwana *Berew Zerdeper*), fîn(lend)î (wergerên ji wergerên inglîzî) û yên ta niha bi kurmancî derketine berdestî min kirin. Bêguman di wergerandina her helbestê de çavkaniya bingehîn helbesta resen ya bi soranî bûye lê wergerên erebî û inglîzî û bi taybetî jî yên farişî hin car bo fehmkirina peyvekê yan biryardana li ser çawaniya wergerandina helbestekê yan beşek wê alîkariya min kiriye. Helbestên ku niha bi kurmancî pêşkêş dikim bi giranî ew in ku ta niha ne li kurmancî û ne jî li ti zimanên biyanî hatine wergerandin. Ji ber ku gelek helbestên dîwana *Birakuji* jî mêj ve bi kurmancî li ber destê xwendevanan bûne, min piraniya wê dîwanê niha wernegerand lê tenê çend nimûne jê dan.

* * *

¹ Ev pêşgotin li gel van hemû helbestan sala 2012 wek kitêb di nav weşanên Dîwan de li Stenbolê hatiye çapkirin.

Dema ku min xwest dest bi kurmancîkirina helbestên Peşêw bikim, hinekî ketim bêbaweriya bi xwe. Erê ev 15 sal in ku ji çend zimanan edebiyatê werdigerfînim kurdî û rast e ku min berê ji soranî jî çend berhemên wêjeyî kirine kurmancî. Herwiha rast e ku helbestên Peşêw ne diwartirîn berhemên wergerandinê ne bo min yê ku xwe li wergerandina berhemên wek Qur'anê, dîwanên Hafîzê Şîrazî û Celaledînê Rûmî û şanoyên Shakespeare jî ceribandîye. Lê ketim wê bêbaweriyê ku dê neçar bibim di şêwe yan jî naveroka helbestan de kêmasiyên zêde peyda bibin. Herwiha hinekî ditirsîm ku encama kurmancîkirina helbestan ne bi dilê Peşêw bi xwe jî be dema ku ew wan bi kurmancî bixwîne.

Lê ku danûstandina min û birêz Peşêw li ser wergerandina helbestên wî germ bû, wî bi nerînên xwe yê di derbarê wergerandinê de tirsî min verevand. Peşêw bi xwe masterê wergerandina zimanên rûsî û inglîzî ye û doktoraya edebiyatê wergirtiye. Pisporiya wî ya di warê wergerandinê de, ne ku ez tirsandim lê rehet kirim: Peşêw baş dizane ka prensîpên wergerandinê çi ne û werger divê çawa be. Herwiha ew baş tê digihe ku her tiştê di helbesta jêder de heye herdem bi temamî nikare di helbesta werger de jî hebe yan bi heman awayî be.

Peşêw bi xwe bawer dike ku di wergerandina helbestan de ya giring ne tenê dilsoziya ji helbesta orijînal re lê encama wergerê ye. Bi baweriya wî wergerandina peyv bi peyv bi taybetî di wergerandina helbestan de pûç e, divê wergêr helbestê veafirîne anku helbestekê li ser bingehe helbesta resen lê bi temamî li qeyd û bendên zimanê wergerê guncandî vehûne. Li gor qenaeta wî, divê werger wisa be ku ji xwendevan re welê diyar be ku ew qet ne werger e lê nivîskar ew bi zimanê xwendevan nivîsiye. Peşêw bi xwe jî helbestên xwe li hin zimanan (bi kêmî erebî û inglîzî) wergerandine û tê de ev prensîpên wî diyar in.

Van gotinên hişmendane yê Peşêw ez ji bêhtengiyê rizgar kirim û baweriya min xurt kir. Ev helbest ne peyv-bi-peyv hatine wergerandin. Herwiha wezna rêzikan jî herdem nehatiye parastin yan jî bi awayekî din hatiye avakirin. Madem ku Peşêw li destpêka helbestvaniya xwe helbestên xwe wezndar dinivîsîn, paşî qafiye kêmkir û taliyê bi temamî terikand, min jî xwe di wergerandinê de azad dîtiye ku helbestên wî yê berê bi wezn nivîsandî di wergerandina niha de wek helbestên wî yê vê dawiyê bêwezî bikim yan jî wezna wan biguherînim.

Lê, tevî ku Peşêw bawer dike ku helbesta werger ne hewce ye ku dilsoza helbesta jêder be jî, ez ta ku gengaz û pêkan bûye dilsozê wî bûme: ti ramanên ku di helbestên wî de tine bin, min ji xwe ve lê zêde nekirine. Rakirina yan guherandina weznê helbestê jî tenê ji neçarî hatiye kirin. Hin car heta peyvek yan çend peyvên soranî di helbestê de hatine hiştin tevî ku ew di kurmancî de bi giştî nayên bikaranîn û li cihê wan peyvên din hene. Lê wiha min xwestiye ku weznê helbestê biparêzim. Ew peyv - û hin peyvên kurmancî yê ku belkî ji xwendevan re nenas bin - bi stêrkê (*) hatine destnîşankirin û li binê helbestê hatine ravekirin.

Peşêw li dawîya dîwanên xwe ferhengokekê datîne bo şirovekirina hin peyvên asê yan kêmnas. Me jî li gor pêwîstiya çapa kurmancî wiha kir. Li dawîya vê pirtûkê hin peyvên wisa li gor alfabe yê hatine rêz kirin û ravekirin. Eger peyva ku Peşêw bi soranî bi kar aniye û ya ku di vê çapê de bi kurmancî hatiye xebitandin ne eynî bin, peyva soranî jî piştî ya kurmancî di kevanokan de hatiye danîn.

Helbestên vê berhevokê ne li gor kronolojiyê hatine rêzkirin lê Peşêw dem û devera nivîsîna her helbesta xwe li binê wê diyar kiriye loma xwendevan dikare jê agadar bibe. Helbestvan bi xwe hin agahî û têbînî li ser hin helbestên xwe yan kesên di wan de dane. Carinan jî wergêr pêdivî bi ravekirina wan hebûye.

Eger xwendevanên kurdî - heta nivîskar û ronakbîrên kurd jî - navê nivîskarên zaravayên din bihîstibin jî, mixabin gelek kêman ew xwendine. Helbestên ku min wergerandine *yên* Peşêw in lê ne *bo* Peşêw hatine wergerandin. Bêguman her helbestvan dê bawer bike ku di wergerandinê de helbesta wî hin ji gewhera xwe ji dest dide. Tevî vê jî Peşêw giringiyek mezin dide wergerandinê bi giştî û wergerandina navbera zaravayên kurdî bi taybetî. Ev wergerandin bo xwendevanên kurmancî, bo dewlemendkirina wêjeya kurmancî û bi hêviya hevnasandîna kurdan hatiye kirin.

Husein Muhammed

Strasbourg 2011

GER DÎSA VEGERIM

1.

Ger dîsa vegerim:

ez ê sibeyan,
wek berxikekî nûbûyî
li mêrgeke têrav
xwe bigevizînim û giyayê tehl bicûm,
lingên xwe bi xunavê şil bikim
ta ku biwestim.

Ger dîsa vegerim:

ez ê wek sivoreyan
bi dargûzên bilind ve hilkevîm,
ez ê wek parçe-ewrekî nizim
dî ser zeviyan re bilezim,
wek biyan
bi ser çeman,
bi ser zinaran,
kinaran de bitewim.
Ax! Tenê ger dîsa vegerim!

Ger dîsa vegerim,

ez ê hemû dêna xwe bidimê
ka gulî-genim çawa dibehin*,
sêv û hinar çawa digihin,
qîtik çawa hêlînên xwe ava dikin.
Ez ê bala xwe bidimê
ka çûçik çawa bi firê dikevin,
hacîreşkên koçer
çilo li ser têlên ceyranê dicivin,
ka cok serekaniya xwe ji kû digirin,
diherikin û kû de diherin.

Ger dîsa vegerim:

ez ê ji memkên her kaniyê
kulmeke ava hênîk bimêjim
da hemiyân bikim dayikên xwe.
Ez ê li her şkeftê şevêkê
serê xwe deynim ser kevirekî
da hemiyân bikim landikên* xwe.

Ger dîsa vegerim:

ez ê zimanekî agirgur
bidim lalan,
baskên agirgur
bidim bêbaskan!

Ger dîsa vegerim:

nahêlim genc gulan biçinin
da di guldankên mirî de deynin.
Ez ê wan fêr bikim
dema diçin jivanê
çawa bidin ber singê yaran
berî ku wan himêz bikin.

Ger dîsa vegerim:

- wek ku zarokên çavşîn yên Moskovayê hîn kirime -
ez ê rojbûna wan zarokan pîroz bikim
yên ku cejna wan nehatiye kirin.
Li şûna hilkirina mûm û findan,
ez ê tiliyên xwe bişewitînim,
ez ê agir berdim bîbîkên çavên xwe,
ez ê savatirîn helbestên xwe bisojînim.

Ger dîsa vegerim:

çi dergûşa pêrgî bêm
ez ê hêdîka
xwe li ber bitewînim.
Ax, zarokno!
Ax, tenê ger dîsa vegerim!

Dayê can!
Tê bîra min dema zarok bûm,
aşiqê axa tirş û tal bûm,
min ew dicû
lê te li min dida,
ez neçar dikirim
ji devê xwe biavêjim.

Dayê can!
Êdî ne ew zarokê berê me,
ne aşiqê axa tehl û tirş im
lê dîsa jî eînvdarê wê av û axê me.
Ger dîsa vegerim,
ger berê min bi Bêrkot* bikeve,
- ta eger şîrê xwe jî li min heram kî -
ez ê dîsa her tiştê bi ber min keve,
dar be, kevir be, herî be,
ez ê maç bikim, bialêsim:

16.5.1975 Moskova

* *beyîn/behîn: (genim/giya) zer bûn, gihiştin*

* *landik: dergûş, dêdik.*

* *Bêrkot: gundê ku şair lê hatiye dinyayê, nêzîkî Hewlêrê ye.*

NA, QET BAWER NAKIM!

(1)

Na, qet bawer nakim
bîskekê bê te jiyabim.

Ne gengaz e,
bê morîka dilovaniya te
di dûjeha vê jînê re
derbas bûbim û hê jî mabim!

Dema zarok bûm,
ger te destê min negirtibûya,
min dê çawa bikariya bimeşim?
Derengtir jî,
ger ne bo te bûya,
ma min dê kepirok* bo kê çêkiribûya?
Ma çima wek canîkek pêxwas
ez ê bi deştan ketibûma?

Ger helbestê jî
serpêhatiyek wek te tine bûya,
çawa hemû ev firinde
dê ketibûna ser zimanê min,
min dê tek rêzika helbesta xwe jî
ji kû ve peyda kiribûya?

Na, qet bawer nakim
bîskekê bê te jiyabim.
Te dinasim:
li tofana şêstûsê*
tu bûyî... şevêkê
ber bi çiya ve bû rêbera min...
Tu bûyî ku di wê zivrokê de
helbestên te ez himêz kirim.
Tu bûyî ku xewnên xwe bo min zîn kirin
û benê birûska xwe da dest min.

Te dinasim:
Her cara di ser tixûbekî re borîbim,
tu gav bi gav li gel min bûyî.
Tu bûyî ku kabûsa mirinê dikuşt.
Te ez dehf didam nav agir, nav zivirokên avê.

Te dinasim:
Li her cihê çirisîbim û gurmijîbim,
tu heste û berste bûyî di serê min,
tu bûyî rext û gullebenda li bejna min.

Na, qet bawer nakim

bîskekê bê te jiyabim.

Ne gengaz e,
bê morîka dilovaniya te
di dûjeha vê jînê re
derbas bûbim û hê jî mabim!

(2)

Berî te hatim dinyayê
da canê xwe berhev kim
bo govenda jivana* te.

Da tam bikim bê-tu-yyê,
da her kêlîka dîtina te
bo min bibe mucîze.

Berî te hatim dinyayê
da jiyê gulê dirêjtir,
guriya agir paktir
û mija xemê teniktir kim.

Da hîn bibim bi hêsanî
li ser singê te şên bibim
û te di xwe de veşêrim!

Berî te hatim dinyayê
da wa bikim ku êdî karxezal
venerevin ji gund û deravan,
da lep wargehê teyr û tilûran bin
û nekevin xefik û davan.

Berî te hatim dinyayê
daku bikarim, delala min,
her gava tu hez bikî,
stêran wek findan hilkim*
ji pûrtê nerm yê firindan
bo te jivangehekê çêkim.

* * *

Berî te hatim dinyayê
da çavê xwe fêr kim
pê ji nav tofana rengan li sîmayê te binêrim,
da guhê xwe hîn kim
pê ji bahoza dengan pêjna te vebijêrim.

* * *

Berî te hatim dinyayê
da bo notayên laşê te
mû bi mû wek jîh* bim
da hêjayî kilîtên text û taca
evîna te bim.

29.10.1996 Helsînkî

* kepirok: kepira biçûk. Kepar ew avahiyên havînî ne ku bédîwar in lê banek ji çilû li ser stûnan hatiye danîn û mirov di bin wan ve li ber siyê rûdine û radize daku xwe ji germahiya ber tavê û nav xaniyan diparêze.

- * şêstûsê: sala 1963, dema ku li Iraqê desthilatî ket destê partiya Bees ya ku Sedam Huseyn jî jê bû.
- * jivan: randevû, hevdfîna plankirî (bi taybetî ya evîndaran)
- * find hilkirin: mûm vexistin
- * jîh: têla amûrên muzîkê

(1)

Bi dîtina te
dibim mirovekî serdemên kevnar,
diçim nav şkeftên tarî, dehlistanên* dir.
Guhên xwe bel dikim li ber birûskan,
gurmîna ewran û barana xwir.
şaristaniya kablo û kabikan ji bîr dikim,
ateşgede* tijî dibin bi bizot û agirê gur.

(2)

Çi merem bikî, diçe serî.*
Tu dikarî, bi awirekî,
mêrgekê bikî rûten,
ji dest te tê, bi jestekê,
keviristanekê bikî çîmen.

Çi merem bikî, bi cih tê.
Tu dişê
baskên zimanê min girê dî,
dara destê min bêber kî.

Ji te tê
çemê dengê min tijî masî û
her peyveke min miştî gewher kî.

Tu ditiwanî*
min bikî koleyek stu-bi-tok*.
Ji te tê taca serweriya min li ser kî.

Li bin sergoyê xweliyê
tu çirîska geş ya xulya* yî.
Di ziviroka tarîtiyê de
teyisoka berfa çiya yî.

Li deştê xwişîna çem,
li xelayê hilma nan
û li xerîbiyê stare û pena yî.

Kilîldara biheştê yî tu,
ne tenê nîv, lê hemû dinya yî.

28.11.1985 Trablûs

-
- * dehlistan (bi soranî: cengel): daristanên asê
 - * ateşgede: peristgehên zerdeştîyan.
 - * Çi merem bikî, diçe serî: Mirada te çi be, hasil dibe.
 - * tiwanîn: karîn, şîyan.
 - * tok: qayîşa ku stuyê koleyan pê tê girêdan.
 - * xulya: xemjêxwarin, mereq, guhdarîkirin, miqatebûn

ELIND, LI TAVZERKÊ*

(1)

Hê zarok
şeydayê keçika cîran bûm.
Ger min rojekê nedîtibaye,
kafir dibûm,
min bawer dikir
erşê esmanan bê Xweda ye.

Ger rojekê navê min neanîbaye,
min bawer dikir
êdî beytik nayên pesaran*,
hacîreşk naxwînin,
roj hilnayê ji cihê caran.

* * *

Hê zarok
sewdayê keçika cîran bûm.
Her cara em dixerixîn,
me serê xwe dida hev
û li cihekî, varê û bisitare
xanîkek çêdikir,
malokek datanî,
herzêlkek bo nivînan,
kendûkek dikir qûtdank,
cerikek dibir bo ser kaniya avê.
Her cara em birçî jî dibûn,
min dardestek zîn dikir, diçûme ravê.
Ta vedigerîm,
herî dikir "zimanê gayî"*
dibiraşt li ber tavê.

* * *

Bo wê keça cîran
seranserî dinyayê geriyam:
li rawestgehên trênan
li balafirgehên biyanistanan
li meyxane û perîstgehan
li hemû derya û benderan
min çav gerand.

Bê fêde bû,
min kir û nekir, peyda nekir.
Car dibû ku ji bîr bikim

lê ji nişkê ve
çirîska bin xweliya min
dîsa gur dikir.

(2)

Wê şevê yekem carê
stêrek çavşil* ya qutba bakur
bo me bo qîbnameya yekem dîdarê*.
Di bîskekê de dîwar hilweşîn, mewda* neman,
her mûyê di laşê me li me bûn ziman.
Te dît çî zû
te herdu baskên xwe li min alandin?
Te dît çî zû
serê min ê spî singa te bo xwe kir niştiman.

Her wê gavê
her wê şevê
bû gurpe-gurpa agir,
çirîska bin xweliyê bû gur.

Her wê gavê
her wê şevê
tê ghiştim:
cudahiya min û cîranê
derew bû, kabûs bû di xewnê:
rû heman rû ye,
deng heman deng
bêhna te eynî bêhna hanê.

28.4.1999 *Helsînkî*

* elind: tava berspêdeyê, berbang, şefeq

* tavzerk (soranî: zerdeper): tava êvarê, hengura êvarê, rengê sor û zer yê esmanan dema ku roj ava dibe

* pesar: sivande, sivde, berbanên xaniyan

* “zimanê gayî”: nanikê ku bo zarok pê bilfzin tê çêkirin dema ku dayika wan nan dipêje

* çavşil: ya ku digirî, rondikan dibarîne.

* dîdar: hevdfîtin.

TIM HEMAN XEWNÊ DIBÎNIM

Tim heman xewnê dibînim.
Xewna mexmerî ya xweşreng!
Xewna bilind wek stêran,
xewna lezgîn wek tîroj û deng.

Tim heman xewnê dibînim.
Roj bi roj, sal bi sal,
 bi heman xewnê ve me.
meydan bi meydan, mal bi mal
 bi heman xewnê ve me.

* * *

Hin car, dema dinivîsim,
peyvek li vir, yek li wir serî hildidin,
ez peya me, ew siwar in,
ez bêçeng im, ew baskdar in.
Dikim nakim, nagihimê,
wisa kone û dûredest in.
Dema dinivim,
serê min dikin pilûre* û
şaneya şîrê diristin*.

* * *

Car heye sivoreyek çist û sivik,
ji vî çiqî, wî çiqî, ji min direve.
Lê ku xew bi çavên min dikeve,
xwe nêzîkî min dike
û li ser destê min direqise.

* * *

Carna Cenga Stêran,
Çernobîl, Helebçeya wêran,
maskeyê Michael Jackson,
çandina mirovan di şûşeyan,
Internet û kunbûna tebeqa ozonê
didin pey min, min dibehêçînin...
Dema radikevim -
gerdûn biheşteke mordayî* ye:

Yekem şev e
ku stêr tarîtiyê dişkênin,
yekem demsal e ku, wek biyokê,
bi belgên esmanan ve diçirsin.

* * *

Dema şiyar im, dibînîm
ku em weke çend dilopên avê
yên bizdayî ne li ber tavê.
Dema radizim, dibînîm
ku em tîrojên rojê vedixwin,
xwişexwişa me ye wek şetavê*.

* * *

Tim heman xewnê dibînîm:
bîskeke berdiliyê wê me
(keç-esmera Hewlêrê)
li balafirgehê bendewara min e
(ew bi xwe û destekî kinêrê*
Berî ku wê maçbaran kim
yan bi hêz li himêza xwe bigirim,
ji min dipirse
çawa derbas bû kora* min ya li Diyarbekirê?

Kêlîkeke din di heman xewê de
li Mehabadê nermehelbestekê dixwînîm,
Qamişlo ji min re xurt li çepikan dide.

* * *

Herdem wiha bûm
û niha jî her wiha me.
Tim heman xewnê dibînîm,
bi heman xewnê ve me.

Gavekê
bi destekî xwe
lerza demarên çiyayê Hemrîn dipîvînîm
û destê din şeyek e,
hûr-pêlên Gola Wanê pê de tînim.

Gavek din
lingekî min li Hewraman e,
yê din
sivik ber bi Efrînê hiltînim
daku desmala siyaçemane*
li gerdena Kêla Lawik bialînim.

* * *

Heman xewnê dibînîm,
bi heman xewnê ve me.
Kêlîkeke li wê derê,

li postexaneyê Bazîdê
Hezretê Xanî dibînim,
çembera nûrê li dor serî.
Diçim pêşiya wî,
Heybet min digire...
Dêhn didimê: ew jî wek min mat maye,
ez ji şerma mezinahiya wî,
ew jî da bi ekspres kalikekê*
bo feqiyê xwe yê koyî*
bi rê bike Balekê.*

* * *

Heman xewnê dibînim,
bi heman xewnê ve me.
Nîvşevêkê di xewnê de
birûskekê li min da û mirim.

Hevalên min
li ber sîbera darbendekê,
li tahtek şuştinê ya sor
termê min dirêj kir,
ava li dor min
hêdî-hêdî bû co, paşî bû çem.
Qaz û quling li pey hev rêz bûn,
tevlîhev bûn: av û tîroj û tem*.
Di navberê de
landika dinyayê dihejiya
bi nermebayekî yezdanî.
Yasemînê xunav digirt,
esman tijî bû ji stêrên rengkezwanî.
Dema kefen li min hat pêçan,
tavi lê kefenê min xwe hilda,
bilind bû,
rengê wî guherî,
bû keskesorek -
nerm û nazik, alûala* ...
Gelek pê neçû,
kizebayek* rabû,
min dît ku keskesor
hejiya û bû ala!

Heman xewnê dibînim.
Xewna mexmerî ya xweşreng!
Xewna bilind wek stêran,
xewna lezgîn wek tîroj û deng.

30.4.1997 *Helsînkî*

-
- * pilûre: kuna mêşên hingivînî
 - * hilbestin: vehûnandin, bi hev ve alandin/girê dan.
 - * mordayî: sermorkirî, tiştê ku mor (muhr) lê hatiye dan û hatiye asêkirin.
 - * şetav: coka ava ji berfa heliyayî.
 - * kinêr (Melilotus officinalis) gulûgiyayek e.
 - * kor: semînar, panel, civîn.
 - * siyaçeman(e): hin cûre awaz û stran û govendên hewramî ne
 - * kalik: pêlavên/solên ku serê wan bi şûjinê ji rîsî hatine çêkirin.
 - * feqiyê koyî: mebest jê helbestvan Hacî Qadirê Koyî (1817 - 1897) ye.
 - * Amaje bi helbestek Hacî Qadirê Koyî de ku dibêje: ”*We bîrit dê zemanî çûyne Balek / be pêxwasî, ne kewşim b,û ne kalek.*” (Tê bîra te dema em çûn Balekê / bi pêxwasî, ne min pêlav hebû, ne jî kalik.)
 - * tem: mij, moran
 - * alûala: rengîn, rengawreng
 - * kizeba: bayê kiz, bayê qels, bayê lawaz

XEWA MIN NAYÊ

”Xewa min nayê,
ditirsim, dema ji bal te biçim,
te winda bikim.
Xewa min nayê
Rojên me, mîna dilopên avê
 li ber tavê
dikarin bi tiliyên destekî
bên hejmartin.
Ditirsim, dema ji bal te biçim,
te winda bikim...
Xewa min nayê.“

Rakeve, canê!
Deryayê bîne bîra xwe,
 deryaya mîna çavên te aram.
Esman bîne bîra xwe,
 esmanê wek jana min bêdeng.

Xeman nexwe,
ewle be,
binive,
raze,
rakeve!

Duh min xewneke xweş dît:
dî xewna min de
her mirovî hezar dest hebûn
bi her destî ve jî mîna bi daran ve
bi hezaran tilî pişkivîbûn.

11.7.1975 Moskova

LI VIR Û WIR

Her şevê,
dema li ser piştê xwe dirêj dikim,
ji bêdengiyê dengêk tê:
„Aram bibe!
Sibê zû dê tav bigihe te,
hespekî şehmûz bo te zîn bike
û xwarina rêya te bide te.”

Êdî heta tav hiltê,
li aliyekî laşê min bêhêz e
û li yê din canê min bêhedan e.

Dema tav
hêka asoyê dişkêne
û yekem tîroja xwe dide,
qedehekê digihîne min:
”Kû de diçî, ey jana çengsivik?”
Ma nizanî?
Celadên sinoran
rê hemû bi hev re dirûtine,
welatê te dehlûdiristanê* rim û kêrkinê ye.
Lezê neke!
Li benda tarîtiyê bimîne,
tarîti keleha mêran e!”

Hijdeh sal in
(hijdeh bihar,
hijdeh havîn,
hijdeh payiz,
hijdeh zivistan,
hijdeh umrên bê Kurdistan)
ku şev min dide destê sibê
û sibe dibêje:
”Çima dilezînî!?”
Aram bibe heta şevê...“
Hijdeh sal in,
serê min li min gêj bûye,
nizanim ka li vir im... yan li wir.”

16.7.1991 Staromînskaya, Mînsk

* dehlîstan, dehlûdiristan: daristanên asê, warê hov û dirindeyan

ŞEHÎD

Duh bi şev xew li min herimî,
derketim derê bi bêdengî,
û serê min yê tevlihev
ber bi esmanan ve bilind bû.

Min stêr dîtin rût û tazî
kom bi kom, bi hezaran
ku wek libên hinarê.
bela-wela bûbûn.

Vegeriyam lê bêxew mam,
ketim xema wan stêran
yên baskşkestî, stuxwar
ku hê negihiştî daketin.

13.7.1992 Moskova

BERÎ BIRÛSKÊ

Em dikarin bikin
ku zivistan derengtir bê.
Ger were jî,
kêm bahoz, berf û qerise* be.

Em dikarin bikin
ku deryaya har
weke esmanan aram be
û esman jî ji deryayan kûrtir be.

Ger te biryar dabe
ku peristgeha me wêran kî,
rê li te nagirim,
dê bivirekî bidim destê te.
Ger te biryar dabe
ku hêlîna me xirab bikî,
rê li te nagirim,
dê kevirekî bidim destê te.

Lê berî ku kevirî hilînî,
berî ku bivirî hilweşînî,
ji te hêvî dikim:
Bisekine, birame!
Hê ne dereng e:

Em dikarin bikin
ku zivistan derengtir bê.
Ger were jî,
kêm bahoz, berf û qerise be.

11.12.1976 Moskova

* qerise: qeşa, sehol, cemed, bûz, berfa req

NAZDARÎ

Kolikek li dawa çiya,
çipe-çipa nermedaranê,
agirdankek,
qirçeqirça êzing û daran,
refeke tijî pirtûk,
zarokê qelew î şûm,
dilbereke zerîesmer,
kezî û bisk ta kemer,
guh bi guhar.

Xwişexwişa daristanekê, çemekî ji dûr ve,
çaydankekî çayê bi dûmana tîr demkirî,
du sê nanên germ,
zembîlkeke bi hinaran dagirtî,
tiriyê tamxweş yê reşmîrî!

19.7.1992 Rûsya, gundê Şukîne

ŞERVANÊ WINDA

Dema şandeyeke* biyanî tê welatekî,
tacgulekê dibin ser gora
Şervanê Winda.
Ger sibê
şandeyeke biyanî were welatê min
û ji min bipirse: Ka gora
Şervanê Winda?
Ez ê bibêjim: Ezbenî,
li berava her coyê
li ser doşkê* her mizgeftê
li ber deriyê her dêrê
her şkeftê,
li ser kevirê zinarê her çiyayî
li çiqê her dara daristanê
li Kurdistanê
li her bosta axê
li her geza esman...
xem nake, piçekî xwe bitewîne
û tacgula xwe lê deyne.

5.11.1978 Moskova

* şande: heyet, delege, wevde

* doşk: (li vir) rûniştekekê dirêj yê kevirîn

XWEXAPANDIN

Tenê carekê
awirên me
li hev ketin,
tenê kêlîkekê
me pala xwe da hev,
rêya me bû yek.

Ji wê rojê ve ew bîsk
bi darmêwa xeyalên min ve
wek delaltirîn wîşiyên tirî daliqandî ye.
Dav û bistîkên bîr û hizrên min
li te dialin
û li dor te dibin girê û gulolk.

* * *

Demek e ku
min rêya xwe ya berê veguhastiye
daku nebe rojekê
pêrgê te bêm û tu rû ji min vedî
û ji ber gêjiya bîrkirina te
ji kevirê binê birkê jî
kûrtir binoqim.

* * *

Ax, ditirsim êvarekê
bi bahoza awirên xwe yên sar
bişkojên dara min biwerînî,
min derxînî ji wê biheştê
ya ku dizanim ne ya min e
lê min xwe lê kiriye xwedî!

27.12.1991 Moskova

DUDILÎ

Nîva şevê,
li bin şirika baranê,
li ber bayekî tezî û birûskan
min jivan* heye.
Dema bigihimê,
destek dê xwe bigihîne
keştiya min ya tofanê.
bejneke şîr, şewq û bêhnê
dê li min bialîne
û eniya min dê stargeha xwe
di hemêza wê de bibîne.

Çima dudil im?
Eger neçim,
ma kî dizane,
li vî kurtejiyana min ya mayî,
kengî min dê dîsa jivan bibe?
Ma kî dizane,
ka kengî sewda û şeydayî
dê dîsa baskên min hildin firê
û ez ê bikarim bifirim?

13.10.1993 Moskova

* jivan: hevdtîna evîndaran

JIHEVVEQETÎN

Sibeyan yan êvaran,
tav be yan şirebaran,
li kû derê bî -
li kuna şkeftêkê
yan li bajarekî bêhedan,
li kuncêke biyanistanê bî
yan li kolikêkî warê wêran -
kengî hez bikî,
ez ê bibim ba û
di bîskekê de bigihim te.
Hema here himêz bike darekê
ku çivîkan lê ger dabe,
here singa xwe bide ber avekê
ku lê pêleke peyamber mabe.

13.12.1993 Moskova

HÊVÎ

Di demekê de
ku ji jor de, ji bilindahiyên
ba û bahoz dar û deviyên diperitînin,
netirse:
ji jêr ve, li geliyan
gul û giya bişkoj û zîlikên xwe dertînin.

25.12.1988 Trablûs

BO HADÎ ELEWÎ*

Te, li vê serdema bejnkurtan,
bejna xwe ya bilind ji kû aniye?
Te, li vê heyama xela û belayan,
demsala xwe ya şên ji kû aniye?
Li ber xiringîna şûran
û zingîna zêrê qureşîyan*,
çawa te guh li nalîna Elî* bû?
Li ber qîjewîja Ayşe* û Hefseyan*,
te çawa guh li lorîna Mariya Qibtî* bû?

* * *

Jixwe serdema me hemû
parçeyek ji zemanê cahiliyê* ye.
Dêr û mizgeft,
şûra û parleman,
baregeh û dîwan
hemû bazarê germ yê Ukaz* in.
Nabîxeyî jî heman Nabîxe* ne:
Xwedayê wan zik e,
ew neviyên beraz in.
Li aliyekî bawêşînkê
li zikê padişahê Xesasînê* dikin
û li yê din li bin piyên padişahê Menazîrê*
wek kevirebaz in.

* * *

Li rojhilata ku roj li bin piyan e,
li rojhilata
ku destnimêj hat girtin bi xwîn û petrolê,
li rojhilata
ku bûye jina caşan,
li rojhilata
ku namûs firar e,
penaber e di derpiyan:
serê min mat maye,
ezbenî, te çawa kariya,
wê rewşa bêdeng rakî?
Ezheyran, te çawa wêriya
wî kulindî biavêjî erdê û
û ji dil bang kî?

* * *

Ey rojhilata bejnkurtan,
ev bejnbilind sed car pîroz be,
ey serdema xela û belayan,

ev demsala te ya şên sed car pîroz be.

2.12.1990 - Moskova - Staromînskaya

* Hadî Elewî: Bîrmendekî iraqî û yek ji kêr nivîskarên ereb e ku ji ber kîmyabarana Helebçeyê haşatî li nasnameya xwe ya erebî kir û diyar kir ku serbixwebûna Kurdistanê rewa ye.

* Elî: îmam Elî, hezretê Elî, xelîfê çarem.

* Ayşe: keça xelîfe Ebûbekir û jineke Mihemed pêxember.

* Hefse: keça xelîfe Umer û jineke Mihemed pêxember.

* Mariya Qitbî: keça koleyekî bû, ji Misirê wek diyarî ji Mihemed pêxember re hat û bû jina wî.

* zemanê cahiliyê: li gor zanayên misilman serdema berî hatina îslamê "zemanê cahiliyê" bû.

* bazarê Ukazê: bazarekî ereban bû ku herwiha pêşbirkên helbestan lê dihatin lidarxistin.

* Nabîxe Zubnayî: şairekî ereb yê serdema cahiliyê bû. Kê zêdetir pare bidanê, di helbestên xwe de pesnê wî dida. Di navbera padişahê Xesasînê û padişahê Menazîreyê, yê ku dijminên hev bûn, dihat û diçû. Çeveng û sembola şairên pûç û lewçe ye.

DAGERÎN

Êvar e,
ta çav qedir dike, bergehê min rût e.
Li vê dinyayê
min tenê xewna jivana te maye.
Xeyala jivana te
ji min re tekane leylana war û qût e,
komeke tîrojên berbijêr e,
tek berê jiyane ye ji min re.

Jê gere, canê,
bila vê xewnê
her bibiriqînim û biçirisînim.
Dest nekiyê,
tevlîhev neke,
bila her dirêj be,
bila dirêj kim û qet nepiqînim!

Mirina vê xewnê dê rengan bikuje
û dinyayê tijî lûrîn û qeşa û rim bike.
Dê tavê ji goga zemîne veşêre,
stêran noqî nav mij û morane bike!

Ez ê navnîşana xwe bidim te
lê ne ku tu rêçikê xirab bikî!
Ez ê gulên li rêya jivangeha me bireşînim,
lê ne ku tu werî jivana min!
Ez ê alaya spî hildim
lê bila dilê te li min kevir be,
ne ku guh bidî çokdana min!
Digurmim û diçirqim -
tu guh nediyê...
ne lehiyên min, ne bahozên min.
Ger gelek gelek bêriya min bikî,
car car were xewnên min!

14.10.1996 Helsînkî

MAÇ*

Yê ku te givaşt, ne dest bû:
ejdehayekî pêncser bû.

Yê ku te maç kir, ne rû bû:
tomara qanûna dehlistanê*,
sûreya Berlînê,
simê ker bû.

Yê ku tu pê kenî, ne dev bû:
navrana qehbeyekê,
binkilka kûçikêkî,
kûregaza Hitler bû.

Ya ku te xwar, ne xwarin bû:
goştê zarokan,
xwîna dawan,
kuloxê ser bû.

Yê ku bi şev tê de razayî,
ne nivîn bû:
xweliya welatekî
li atlasan derbider bû.

Ev çi bû te kir?
Te destê wî givaşt?
Here, çareyekê ji destê xwe re bibîne,
ne zû ye!
Ji ber destdanê
gurî û girewî bûye!

Nîsana 1991 Moskova

* Diyar e ku şair di vê helbesta xwe de Celal Talebanî rexne dike dema ku di hevdîtina sala 1991 de, dema ku bi milyonan kurd derbider bûbûn, bi Sedam Huseyn re herduyan hem destê hev girt û hem jî rûyê hev maç kir.

* dehlistan (bi soranî: cengel, lêr): daristanên asê (bi mecazî nîşana hovîtiyê ye)

SEDAN SAL E

Sedan sal e
li mala xwe ya wêran
pisîka kor ya kuncika kulîna sultan im.
Sedan sal e
mal û dermala min vala ye,
li ber deriyê dizên xwe cerdevan im.

Sedan sal e
rojekê dibim
meyterê* waliyê Bexdayê,
rojekê li Tehranê kutal* im.
Rojekê lûfik im,
pişta jina sultan dişom,
rojekê jî gezik im, Şamê dimalim.

Sedan sal e,
weke lepeke dan
aşê dîrokê ez avêtime,
her çar dorên min qulên mûriyan in
û gêrikan dev avêtiye min.

Sedan sal e
tasa serê min minare ye,
kî tê, dengê xwe tê de bilind dike.
Sedan sal e
welatê min nêgele ye,
kî tê, devê wî digire.

Sedan sal e
li ber deriyê derwêşxaneya dinyayê
cotekî pêlavên pînekirî me,
kî min bike pê xwe,
ya wî me.
Sedan sal e
piştî terîşekê tîm avêtin.
Sedan sal e
piştî pîneyekê dîsa bi kêr tîm.

Pişteke birîndar im,
dijî qamçiya xwe rabûme;
lehiyeke neguhdar im,
li ber keviyan rabûme.
Ku dor min teng dîkin,
serî natewînim,
dîsa ranazim.

Bêhedan im,
aramiya min çirayek bû,

bahoza dora min xwîna wê rijand.
Bêrehm im,
rehma min deryayek bû,
bi bêhnekê daqurtand.
Serî natewînim,
dîsa ranazim.

Ku ez dan bim, ka derfet?
 Yan ez yan mêrû.
Ku ez xwîn bim, ka derfet?
 Yan ez yan zêrû*.

Bênamûs in yên ji min re dibêjin:
”Dan û mûrî, birayên hev in.”
Bêşeref in yên ji min re dibêjin:
”Xwîn û zêrû birayên hev in.”
Rûreş in yên ji min re dibêjin:
”Masî û çengal,
mişk û çewal,
dest û derzî birayên hev in.”
şermezar in yên ji min re dibêjin:
„Ben û gerden,
gûzan û mû birayên hev in.”

Xelkino, werin!
Ji nêçîr û birînê bipirsîn,
bibêjinê: ”Tu Xwedê kî,
ma xencer heye ku birînê derman ke?
Gelo neçîrvan heye nêçîrê nexwe?”

De xelkino, ji kayê bipirsîn
ka wê qet agirê sar dîtiye.
Ji hêlîna firindeyan bipirsîn
ka bi niyaza maçkirinê
mar devê xwe tê kiriye?

De ji dara berûyê bipirsîn
ka bivirek dîtiye ku ne darbir be.
De ji kerekî jî bipirsîn
ka gurek dîtiye ku ne kerxwir be.

Bêşerm in yên dibêjin:
„Marê şirînjehr be jî heye.”
Bêfedî ne yên dibêjin:
„Bivirê birayê darê be jî heye.”

Pişteke birîndar im,
dijî qamçiya xwe rabûme;
lehiyeke neguhdar im,
li ber keviyan rabûme.

Ku dor min teng dîkin,
serî natewînîm,
dîsa ranazîm.

Bêhedan im,
aramiya min çirayek bû,
bahoza dora min xwîna wê rijand.
Bêrehm im,
rehma min deryayek bû,
bi bêhnekê daqurtand.
Serî natewînîm,
dîsa ranazîm.

2.9.1981 Potsdam, Berlîn.

* meyer: seyîz, xwedîkerê hespên xelkê.

* kutsal: qumaş, caw, cang, çît

* zêrû: zîlo, hezarpî, kurmikek xwînmêj e (*Myriapoda*)

TA ÇIRAYÊ ME GEŞ NEBE...

„*Gelê ku gelekî din biçewisîne, bi xwe jî rehet nabe.*“
bîrmendek

Ta ku çirayê me geş nebe,
hûn ê ti car ronahiyê
bi çavên xwe nebînin.
Ta ku em dîl û kole bin,
em ê her mîrkut û nîran,
tok* û zincîran li we kin!

Hûn ê me qir bikin?
Xwelî bi serê we be!
Ger em bimirin jî,
em ê tenê dîlîtiya xwe
ji dest bidin, winda bikin.
Ma çî ji dîlîtiyê taltir e?
Ger em bên kuştin jî,
ma kî ji koleyê şehîd zaltir e?

Hûn ê me qir bikin?
Xwelî bi serê we be!
Piştî mirinê jî
em nahêlin hûn welatê
ji xwe re bikin mal,
em rê dan
hûn goştê me bixwin
wek qirereşk û qertal!

Qet nebe,
em ê bibin kurmik,
bikevin nav dexlûdanê we,
em ê bibin qûmik,
bikevin nav pariyê nanê we,
em ê bibin mar û mişk,
bi we vedin li nav nivînê we,
em ê bibin mîkrob û şêrpence,
biherimînin xwîna we.

Em ê bibin kul,
her carekê li dereke
laşê we derkevin,
em ê bibin jan,
ji sed aliyan ve
bi ser we de bîn,
em ê bibin zêrûyên hezarling,
gewriya we hişk bikin,
em ê bibin pirzik
li ber lêvên we.

Hûn ê me qir bikin?
Xwelî bi serê we be!
Piştî mirinê jî
em nahêlin hûn welatê
ji xwe re bikin mal,
em rê dan
hûn goştê me bixwin
wek qirereşk û qertal!

Hûn şahiyê bikin,
em ê li we bikin şînî.
Hûn behiyan* deynin,
em ê bi we pêkenînê gêj bikin!
Em ê zimanê we hişk bikin,
çavan li we tarî bikin!
Em ê bibin mûyê nav nanê we
û gemar di nav ava we de!

Ta ku çirayê me geş nebe,
hûn ê ti car ronahiyê
bi çavên xwe nebînin.
Ta ku em dîl û kole bin,
em ê her mîrkut û nîran,
tok* û zincîran li we kin!

2.7.1983 Moskova

* tok (bi soranî: toq): xeleka ku stuyê koleyên pê tê girêdan

* behî (bi soranî: pirse): tazî, merasîma gorkirina kesekî mirî û ziyaretkirina mirovên wî

BO MARGARÊTÊ*

Rengê peyvan çawa be,
hêjayî te ye?
Bişibe erxewanê
yan binefşê yan hêroyê
yan jî heftrengiya bûka baranê?

Bêhna peyvan çawa be,
hêjayî te ye?
Bişibe bombebaranê
yan axê yan heriyê
yan jî xemla gulistanê?

Dengê peyvan çawa be,
hêjayî te ye?
Bişibe pistepista evîndaran
yan xwişexwişa çeman
yan çelakê mazîçinan
yan jî şeprepa baskên bazan?

Her cara ku dixwazim
helbestekê ji re binivîsim,
pênûsa min serê xwe xwar dike
mîna wan simêlboqan
yên ku te çeper lê kirin goristan.
Şaş dibim, mat dimînim,
nizanim çi reng
 çi deng
 çi bêhnê
bidim helbesta xwe,
ey xaça li xaçê dayî*,
ey şêrejina serfiraz!

22.6.1984 Moskova

* Margarêt Giyorgîs keçeke aşûrî û pêşmergeyê qehreman bû.

* “ey xaça li xaçê dayî”: şair Margarêtê dişibîne Mesîh û kuştina wî bi xaçê ve.

RABIN, BAZÊN ÇIYA, RABIN!

Em ne darên pêtû û bêber in
ku me ji çar aliyan ve bibirin.
Em ne tûtin in
ku etar û beqal
me bifiroşin û bikirin.
Em ne tif in li eniya dinyayê
ku bi desmalekê bên jêbirin.

Ew baweriya xav ya dagirkeran e
lê sibê li vî warî bi milyonan rim lê baskdar e.
Ev welatê ku niha li bin lingê hemiyan e,
sibê sengerê* milyonan siwar e.

* * *

Rabin, bazên çiya, rabin!
Bi hesta xwe hûn yek in,
yek bîr, yek rê û yek mebest bin!

Rabin, bazên çiya, rabin!
Bi hesta xwe hûn gelek in,
çil milyon çavan*,
çil milyon ligan,
çil milyon mil û dest bin.
Rabin, bazên çiya, rabin!

22.4.1980 Moskova, Warşova

* senger: kozik, çeper

* li destpêka salên 1980yan serjimariya Kurdistanê Mezin nêzîkî 20 milyonan bû, ne 40 milyonan ku niha weke hejmara kurdan tê hesabandin.

BO ŞIVAN*

Ey nêrebazê çiyayan,
ey berankoviyê bakur,
ey dara bejnîbilind,
ey nîşana mirina sinor:
bêdeng nebe, biqîre!
Esmanê raketî bila biçire!

Bêdeng nebe.
Dengê te: albûma dangan e.
Dengê te: keskesor e,
cihê govenda rengan e.

Dengê te:
vize-viza ba ye,
piste-pista evîndara ye,
erdhej e, hilteqîna çiya ye.

Dengê te:
çipe-çipa hêdî ya xunavan e,
gurme-gurma ewran e,
xwişîna aşîtên çiyay e.

Dengê te:
kêroşkek nav genimê Qeracê ye,
orîn û horîna ji dûr ve
ya pilingekî birîndar yê ji kunca xwe dûr e.

Bêdeng nebe!
Dengê te: baskên sîmirekî ne,
her roj
dilê min yê tengezar
bilind dike gupika* çiya,
li ber lingên min
deşta hêviyan radixe.

Bêdeng nebe!
Dema digihim gupika dengê te,
dema cihê herdu lingên xwe qayîm dikim
li ser zinarekî wê derê,
ne bahoz dikare min bilivîne,
ne tofana şevê, ne pûka befrê*.
Herdu baskên xwe vedikim,
li her çar aliyan
bi dengêk birîndar bang dikim:
Were, vegere!

Sibeyan jî, berî her kesî,
min guh li hilma mijê dibe

û tîrojên elindê digihin min.

Ey berankoviyê bakur,
bêdeng nebe!
Esmanê raketî bila biçire!
Dema digihim gupika dengê te,
her parçe-ewrê ku li xwe kim,
zirxekî pir xurt e,
her tîrojek, rima di dest e,
her teraş*, mertalê sînggirt e.

Her zinar wek hespê şê* ye,
wek birûskê li ser pê ye:
Li welatê min yê parçekirî
darek bêt birîn,
kevirek were dizîn,
cihê'm bilind e û haya'm jê ye.

18.12.1980 Moskova

-
- * Şivan: hunermend Şivan Perwer
 - * gupik (bi soranî: lûtke): bilindtirîn dera li serê çiyayekî
 - * befr: berf
 - * şê: qehweyî
 - * teraş (bi soranî: dewen): devî, dehl

MEZAD

Kî dê bikire?
Min çi heye,
weke talan be, ez ê bifiroşim:
Kî dê bikire?
De werin pêş!
Kerem kin: va ye çalikên çavên min,
movika piştê û kuloxê ser,
kumê Kerîm Xanê Zend*,
şûr û zirxên Selahedîn,
dîroka tevlihev û bêserûber,
yek bi yek
bendên peymanana Sevrê*,
hestiyên neandertalî,
kevneşkefta Şanederê!

Kî dê bikire?
Min çi heye,
wek talan be, ez ê bifiroşim:
siwalet* û ateşgede*,
dîwanserayên padişahên me
bi bin û bingeh ve,
kevirnivîsk, nexş û nîgar
li gel text û tacên Medya...

Mezad... mezad...
Min çi heye, hemû mezad:
didim bi parçeyeke pateyê* sade
ku bilind be û pêl bide
li ser bostekî axa azad!
Mezad... mezad...
Min çi heye, hemû mezad!

19.12.1980 Moskova

* Kerîm Xanê Zend (1705 - 1779) kurdekî feyliyê Loristanê û 1749 - 1779 *de facto* şahê Ecemê (Îranê) bû.

* Peymana Sevrê: Peymaneke aşiyê ya navbera dewletên mezin yê cîhanê û Dewleta Osmanî bû (1920) bû ku tê de mafê kurdan yê serbixwebûnê dihat naskirin. Paşî bi Peymana Lozanê (1923) hat betalkirin û êdî mafên kurdan nehatin pejirandin.

* siwalet: pirtûmirtên şkestî yê cerik û gozikên kevnar

* ateşgede: peristgehên zerdeştîyan

* pate: paçe, perûk, parçeyeke cil yan caw

BO HUNERMENDEKÎ

Te çi bihîstibe derbarê
penceşêr, gurîfî û aids,
te çi bihîstibe derbarê
mişkên Bêriya* û Goebbels*,

te çi bihîstibe derbarê
gurên Mussolini*,
sîsarkên Honecker*,

te çi bihîstibe derbarê
felaketa gurecên belakir,
lehiya moxul û teter:
bo porteyê dijminê min
wan hemiyan li hev kom ke
û duqat hê jî biavêje ser.

Di civata mirovan de
çav lê negerîne!
Here nav dehlistaneke*
 tijî darên kur mewî,
nav rêl û rûlên
 ta navtengê noqî avê,
di kend û kospên
 wisa dûr ji tavê,
hûr hûr bigere, seranser.
Çav bigerîne
li nav pîstirîn
dehbe* û dirindeyan...
bo portreyê dijminê min,
wan hemiyan li hev kom ke
û duqat hê jî biavêje ser.

3.11.1988 Trablûs

* Lavrêntî Pavlovîç Bêriya li serdema Stalîn birêveberê Dezgeha Sîxurî ya Sovyetistanê bû. Paul Joseph Goebbels serokê propagandayê yê Almaniyaya Nazî bû. Herdu jî bi zilm û zordariya xwe tên nasîn.

* Benito Mussolini di Duyem Cenga Cîhanê de serokê Îtalyaya faşist bû.

* Erich Honecker serokê Almaniyaya Rojhilat ya komunîst bû.

* dehlistan (bi soranî: cengel): daristanên asê, rêl, warên hov û dirindeyan

* dehbe: dirinde, hov, dêw, lawir

JIDAYIKBÛNA SEROKKOMAREKÎ

Sedsala sêzdehem,
dema ku Hulagû*
wek êşekê bi ser Kurdistanê de girt,
hingê jî, wek niha,
serdema tekiye*, def* û gumbetan* bû.
Bejna giregirên me tenê yek bost bû,
lê xema me bi qasî minareyan dirêj bû.
Dema Hulagû pêrgî Bexdayê hat
û mihrab* kir cihê tewla hespê xwe,
rim û mertalên xwe avêtin,
hingê cadûyek goristannişîn*,
hêkmarek diyarî wî kir,
Dêlegureke har ya Hulagû
li kendeke şil û tarî li ser kurk bû
ta ku li sedsala bîstem hêk derizî
û serê bêyom yê ejdehayekî jê derket*!

10.3.1989 Trablûs

* Hulagû Xan (1217 - 1265): neviyê Cengîs Xanê serleşkerê moxulan û dagirkerê piraniya Asyaya Başûr û komkujê Bexdayê û wêrankerê gelek bajarên din bû.

* tekiye: derwêşxane

* def: erbane, amûreke muzîkê ye ku bi taybetî ji alî derwêşan ve dihat xebitandin.

* gumbet (yan gunbet): qub, qube, kemerî, banên gilover û niv-gogî yê mizgeftan.

* "Serdema tekiye, def û gumbetan": belkî bi vê nasnavê şair dixwaze bibêje ku gel û dewletê bi temamî bala xwe dabû dîn û axretê lewma bûyerên vê dinyayê ne li gor kêfa wan diqewimîn û bi heman tiştî dixwaze serdemiyan xwe jî rexne bike.

* mihrab: li mizgeftan cihê ku mela lê li pêşiya nimêjkeran disekine dema ku nimêj tê kirin.

* goristannişîn: ya/yê ku li nav goristanekê dijî

* "ejdehayek jê derket": Diyar e ku ev helbest bo bibîranîna yekem salvegera kîmyabarankirina Helebçeyê hatiye nivîsîn û tê de şair berpîrsê wê komkujiyê, diktator Sedam Huseyn, dişibîne ejdehayan.

EGER DÎSA

Ger dîsa

Xwedê xortaniyê diyarî me bike
weke xelatekî esmanî,

ger sirişt

me dagire bi şêtiyê,

bike para me dîsa ciwanî:

vê carê

bo xatirê te

çi berhem heram be, ez ê wî bixwim,

çi qanûn esmanî be, ez ê wê binpê bikim.

Vê carê

ez ê bo te morî û mircanan

ji nav heriya di binê deryayan de jî derînim.

Xwe radestî qederê nakim,

dinya dest ji min berde jî,

ez dest ji te bernadim.

Vê carê,

nîvşevê,

dema tîx jî nikarin

tarîtiyê bidirînin,

sirişt hemû bêdeng bûbe,

berf ta çokan ketibe,

pûk û ba û bahoz be,

ez ê te bigirim

piştê hespekî birûskî.

Ez ê zinar bi zinar,

nizar bi nizar,

newal bi newal te bifirînim.

Her şevê

ez ê li kunca şkeftê bisekinim

ta welatekî bo xwe û te peyda bikim.

Li wê derê

qet rê nadim cihek hebe

ji hêlîna me kerrtir*.

Qet nahêlim kesek hebe

ji te şad-, jîndar- û tertir,

ji min şeyda-, evîndar- û bilindfirtir.

Her roj

ez ê bi kefa destê xwe

şerbeta ewran bikim devê te,

şîran li daran binexşînim.

Her birûska biçirqe,

ez ê rê lê bigirim,

guriya agirê pak jê bistînim.

Hezar xwezî
ku dîsa xortanî
me bixemilîne
wek xelatekî esmanî,
hezar hêvî
ku dîsa bibe para me
agir û gurî, şeydayî û ciwanî.

2004 Helsînkî

* kerr (bi soranî: kîr): (li vir) bêdeng, aram, tena, hêwir

PÊLÊKIRIN

”Kî bi te re ye, pezeweng?!“
„Kî li gel te ye, segbav!?“
Niha ez ê îtiraf bikim,
bes e, li min nede, ezbenî:
Ava çem û robaran,
darên kevî û kinaran,
lawirên gelî û çiyayan,
firindeyên rez û baxan,
mija newalan, kevirên bestan*,
berfa zozanan, bayê deştan,
milyon dîlên zîndanan,
zîndanên gund û bajaran
endamên şana min in,
hemû li gel min in.

28.6.1984 Moskova

* best: devera ku pir kevir lê hene

ŞOREŞ

Berî ku te binasim,
zarokekî xweperist bûm.
Min bawer dikir
ku esman konekî berfireh e,
tenê ji min re hatiye vedan,
dinya giravekî piştî tofanê ye,
ji bilî min
ti kes lê nîne.

Evîna te
ji nişkê ve hat
û keleh û sûrên min
kavil kirin,
hemû rengên wan guherandin,
bend û qanûnên wan serûbin kirin.
Wisa kir ku dinya
ji tenêtiya min re qefes be.
Ez hîn kirim
ku şevan nîv balguh ji min re bes be.

1.12.1973 Varonêj (Rûsya)

XUNAV

Tu: dilopeke xunavê,
li ser pelgê umrê biharê.
Tu, cana min, keça şevê,
pir ditirsim nêzîkî te bibim,
ne ku ji ser gulê bikevî nav avê.

17.11.1995 Helsînki

DIL

Her sibê zû
dilê xwe bi tîrojên rojê
û têla elektrîkê ya sor dadigirim,
wî didim dest ba
daku weke nameyeke
di zerf de veşartî bibe.
Ba azad e,
nabe ku jê were pirsîn
ka dê dilê min ji kê re bibe.

18.8.1980 Potsdam

VEGUHASTINA SIRIŞTÊ

Delala min,
nexeyide ger carna
bibim hing* û bifirim
ser peleke din.

Ma çi dibe
ger hinekî ji raza spehîtiya te
bipistim* guhê guleke din!

15.2.2002 Helsînkî

* hing (bi soranî: heng): mêşa hingiv(îmî)

* pistîn: bi dengê nizm gotin

PAR ZIVISTANÊ

Par zivistanê bi min re bûyê:
li vî bajarî
di nav cemedê re jî
gulmêxan serê xwe dertanî,
li wê sermayê jî
bişkoj bi daran ve dipişkivîn.

Par zivistanê bi min re bûyê:
baranê jî şil nedikirim,
bahozê jî neditezandim.

Par zivistanê bi min re bûyê:
xwişexwiş û lemelema Sîrwan*
 bi min re bû,
gulî-genimekî deştan
û gumtilekî berfa zozanan
 bi min re bû!

1975 Moskova

* Sîrwan: çemek e li Başûr û Rojhilata Kurdistanê

MEZIN NEBE!

Bi min re mezin nabî,
zaroktî ji te nareve.
Bi min re heta hetayê
bê bûkok* xewa te nayê!

Mezin nebe,
agirê cegera min, mezin nebe!
Ta ez mabim,
ji zaroktiya te têr nabim:
Ger şev sahî be,
ez ê bi te re bê m ber pencerê
stêrên esmanan bihejmêrim.
Ger bi baranê re biaxivî,
ez ê bê deng li we binêrim!

Mezin nebe,
agirê cegera min, mezin nebe!
De xem nake:
Bila mast ji min re
û sertûk bo te be!
Dema agirokekî vêxî,
bila çirîsk bo te
û dû ji min re be!

Mezin nebe!
Her êvarê ez ê te
bi çîrokên Andersen*
û helbestên Marşak* razînim,
piştî razayî jî,
ez ê devê siriştê bimiçînim.

Mezin nebe,
agirê cegera min, mezin nebe!
Ger bikerixî, ji min re bêje
daku xanîkekî ji te re ava kim.
Ger birçî bibî, ji min re bêje
daku te bi dims û gezoyê têr kim!

Mezin nebe,
agirê cegera min, mezin nebe!
Her rojê
şixarteyek ji min:
zilik bi zilik bişewitîne,
ronahiya çirayan jê bîne,
germûguriya ateşgedeyan* jê bistîne!

Mezin nebe,
agirê cegera min, mezin nebe!

Ta ez mabim,
ji zaroktiya te têt nabim:

11.7.1976 Moskova

-
- * bûkok: pêlîstokên bi şiklê bûkan ku keçik pê dilîzin.
 - * Hans Christian Andersenê danîmarkayî (1805 - 1875) belkî nastirîn çîroknivîsê dinyayê yê çîrokên zarokan e.
 - * Samuîl Yakovlêviç Marşak (1887 - 1964) şair û wergêrekî Rûsyayê yê edebiyata zarokan e.
 - * ateşgede: peristgehên zerdeştîyan yên ku agir lê hertim geş e.

ŞEVNİMÊJA XERÎBAN

(1)

Her cihê çiya lê bibînim,
dilê min,
mîna jivana pêşîn ya evînê,
lê dide, dilerize,
li binê çiya matmayî disekinin,
wisa tê digihim
ku ji çiyayên welatê min
dest pê dîkin çiyayên hemû dinyayê!

(2)

Li kû kaniyekê bibînîm,
dilê min,
mîna jivana pêşîn ya evînê,
lê dide, dilerize,
berî ku devê xwe bikimê,
li pêş wê
ji bêdengî ve çok didim,
kevza li ser
weke biskeke şabanûyan
şeh dikim
ji ber ku difikirim
ku ava şirîn ya hemû kaniyan
ji welatê min dizê!

(3)

Min sermaya gelek bajaran dît
lê tiliyên min neqerimîn
ji ber ku di nav sarmaya her cihê de
têhna tava welatê min heye!
Min germaya gelek bajaran dît
lê canê min jê tengezar nebû
ji ber ku di nav germaya her cihê de
hênikiya bayê welatê min heye!

(4)

Çavên keçên ewropî,
ger şîn jî bin, jê hez dikim,
ger kesk jî bin, jê hez dikim.
Wisa bawer im
ku di şîntirîn çav de,
di kesktirîn çav de jî
li vê dinyayê
piçek reşatiya
çavên keçên
welatê min heye!

(5)

Welatê min!

Tu mîna perdeya ser çavê min î.

Tu weke mijê yî,

ji her alî ve te dor li min girtiye.

Tu awêne yî,

di te re hemû dinyayê dibînim.

Tu tan* î,

ji ber te ti tiştî nabînim:

ne erdê, ne esmanan.

Vêca nizanim,

ne cîhan weke te biçûk e,

ne tu bi qasî dinyayê mezin,

welatê min - K u r d i s t a n!

29.11.1979 Moskova

* tan (bi soranî: teyman): çeper, dîwarê ku ji daran hatiye avakirin li dor dermal û hewşan. Bilêvkin: t-ya weke di peyva „teng“ de.

BAZ Û DAR

Hin car

dixwazî bikevî dirûvê

giya, devî yan darê.

Li kû binerî,

lê rehên te kûr biçin xwarê.

Hin car jî

hez dikî bibî bazek,

ta çav qetir dikin bifirî,

ji bilindahiya esmanan ve

dêhna xwe bidî deşt û deryayan.

Kîjan çiya dûr be,

kîjan gupik bilind be

bi baskên xwe yên şahane lê bigerî.

Dixwazim bibim mîna te:

rehên min rehên daran bin,

bilind bifirim, wek bazan bim.

Kanûna yekem 1982 Potsdam

* gupik: serê çiya

DÎNÎTÎ

Dizanim ku tu tenê peyvek î
lê pir car bo peyvekê
min helbestek kuştiye!
Dizanim ku tu tenê bişkojek î
lê pir car bo bişkojekê
min gulistanek bi cih hiştiye.

Kewçêra 1979 Moskova

KURDISTAN

Mêrg distire bo baranê,
çiya bo bazan,
çem û robar bo ranewestin,
roj bo ji aso hîlbê,
agirperist bo ateşgehan,
ba bo çilû,
stêr û heyv bo sibeyan...
Ez jî bo te,
Kurdîstana min, ez jî bo te!

5.10.1977 Moskova

MERC

Ne dijî wê me
ku diktator dinyayê bigirin,
cîgirên Xwedê bin, pîr bin.
Lê min şert û mercek heye:
Divê zarok diktator bin.

22.10.1979 Berlîn - Warşova

ÇEND PEYV DERBARÊ DILÊ MIN DE

Dilê min mîna vagoneke trêne ye,
di hezar û yek rawestgehan re dibore,
li her yekê disekine.
Rêving peya dibin,
rêving siwar dibin.
Tenê yeke xemgîn dimîne,
li ti rawestgehên dinyayê peya nabe.
Li navê xwe digere,
li çavên xwe digere.
Ew birîna min ya herherî ye,
dilşadiya min ya herherî ye:
Kurdistana min e.

22.11.1074 Moskova

BO NÊRGIZEKE KOVÎ

Darên Varonêjê*
mîna keçên kurd yên gundî
şerm dikin rût bibin
tevî ku bayê payizê lê dide jî.

Ey nêrgizya kovî,
te ez şarezayî kuçeyên
vî bajarê xerîb kirim,
ta ber ronahiya qels
ya hemû baxên tijî raz birim,
kolan kolan
dalan dalan*
lê gerandim.

Kîjan kunc tarî bû,
li wir me xwe kir çira
û me ew bi xwe geş kir.

Ey nêrgiza kovî,
spas ji te re
ku te ez şarezayî kuçeyên
vî bajarê xerîb kirim,
spas ji te re
ku te ez ta ber ronahiya qels
ya hemû baxên tijî raz birim,
lê, tu Xwedê kî, li min negire
ger ji te re bibêjim ku rêya dilê te nizanim
tevî ku tenê çar tiliyan ji min dût e!

21.9.1973 Varonêj

* Varonêj: bajarek e li başûrê Rûsyayê û Peşêw sala xwendina ya 1973/4 li wir borandiye.

* dalan: korîdor

FUTBOL

Ajansên nûçeyan ragihand:

Maçeke futbolê dê bêlîstin.

Du taxim: Kremlîn* û Koşka Spî*.

Gog: serê kurdan.

Gol: Kurdistan.

Temaşevan: dinyaya bêdeng weke goristan.

3.11.1974

* Kremlîn: koşk û baregeha serokkomariya Rûsyayê û sembola siyaseta wî welatî ye.

* Koşka Spî: koşk û baregeha serokkomariya Dewletên Yekbûyî yên Amerîkayê û sembola siyaseta wî welatî ye.

NIHÊNÎ

Xanimkê!

Ka ji min re bêje:

Ji ku hîn bûyî

helbestê bikî pexşan?

Ji kû fêr bûyî

deryaya bitofan

aram bikî weke esman?

Tu şiveke nazik î, cana canan,

lê çawa dikarî

di singê min de vêxî volkanan

yan lixav bidî bahozan?

Çawa bîskekê

wisa jiyana min dişarînî*

lê di kêlîkeke din de

bi qalibekî qeşayê* ditezînî?

Çawa gavekê

bi agirekî gur min dikelînî

lê bêhneke din dikî xwelî, vedimirînî?

15.3.1980 Moskova

* şarandin: sincirandin, wisa germ û kel kirin ku sor bibe

* qeşa: qerise, cemed, sehol, bûz, berfa req

LI DEMA BOMBEBARANÊ

Agirbaran e,
agirbaran e.
Kîjan hilgirim,
kîjan derbas kim?
Ev nexweş û nuxura me ye,
yê din nû bi meşê ketiye,
çav û dev miştî gotin in
lê nikarin werin vegotin.

Min du dest hebûn,
dijminî yek bir, yek jê maye.
Kîjan hilgirim,
kîjan derbas kim?
Ev benda dilan e,
yê din jî ronahiya çavan e.

Destpêka 1990ê, Trablûs

PAYIZ

Berî ku mîna dengê
hilûyeke bi tenê mayî
 li ser gupika darê
bayê payizê li min bide,
tavi lê bikim tep
 û bikevim xwarê,
hefsarê Rexşê* xeyalan digirim,
mîna ba dilezim,
hewa dikevim ber hêlîna baz,
berê xwe didim tavê,
rê li birûsk û bahozan dibirim,
xwe digihînim şore-ewr* û şirebaranê
û jê dipirsim:
Gelo li kû bim
dema bikim şep û bikevim erdê?

Havîna 1995 Korsô

* Rexş: navê hespê Rostemê Zal.

* şore-ewr: ewrê pir tîr, giran û nizm tam berê destpêkirina baranê.

* şirebaran: barana pir bihêz.

NEWROZA 1977

Tu xema agir nexwe,
serê xwe dane ser singê min,
bibîne ku pêt û guriya agir
dê çî bike niha ku newroz e.
Ez jî dê serê xwe deynim ber milê te.
Ax li şevên tarî, ax:
binçengê te yê tazî çendî pîroz e!

20.3.1977 Moskova

WELAT

Biheşt û dûjeh ji min re ne xerîb in.
Hevdem li heman derê
 min herdu jî dîtine:
welatê min, bi qasî hebûye,
biheşt e û dûjehê dorên wî girtine.

28.11.1995 Helsînkî

ÇEND PEYV DERBARÊ JIYÊ* MIN

Bo V. N.

Dema Valya ji min dipirse:

”Kengî hatî vê dinyayê?”

kenê min

mîna bistîka rêvazê

ji nav berfa lêvan dertê.

Kenê min

giriye min

bişirîna hemû dinyayê diqurmiçîne!

Belê, Valya!

Wek neandertalî

hatim dinyayê,

min bi çavên xwe

hemû pêxember dîtî.

Karwanê dîroka şermezar

di ser eniya min re borî.

Lê dîsa jî hê

nivîsîngeheke derewîn

di deftera zindiyên de

navê min tomar nekiriye!

19.10.1974 Moskova

* jî (bi soranî: temen): umr

HELBEST

Roj bi roj
zêdetir evîndarê helbestê me.
Lê helbest
mîna jineke xeyidok e,
soz dide dê her roj bê
lê kêr tê yan jî qet nayê.

16.2.1975 Moskova

XERÎBÎ

Dema hesta xerîbiyê
wek bahozê radibe
û aramiyê ji min distîne,
dema xem wek qirereşkekê
li ber deriyê min
baskên xwe belav dike,
ez, mîna çivîkek birîndar
xemên xwe hildigirim,
dimeşim... dimeşim
ta ku zarokekê dibînim
tîroja çavên wî
firê tîne bîra çivîkê.

Lê, cana min,
min bi çavên xwe dîtiye
gelek caran
zarok
li vî bajarî xemgîn in.
Wek çûçikên mirawiyên tîn
û xwe di deryaya çavên te de dişon.

27.12.1975 Moskova

XWEKUŞTIN

Xwîna xwe didim helbestê
tevî ku ew dibe mirina min.
Şev jî tavê digire himêza xwe
tevî ku tav
herdem yekem tîrê xwe
diavêje dilê tarîtiyê.

5.8.1980 Potsdam

BERHEVDAN

Nîva şevê bû,
sirişt mit* û dinya bêhest...
Tu nivistî bûyî,
gepa te li ser pişta dest.
Min kêr li rûyê te dinerî:
Pêla bêhnên xweş ez hildam,
hejandim awazeke cawîdanî,
kitêba di dest min de xist,
ez rizgar kirim ji zindanê -
min rûyê te yê pîroz xwend,
nerm û nerm, ayet bi ayet ta beyanî*.

13.6.1993, gundê Tişîrîkova, Rûsya

* mit: bi temamî bêdeng

* beyanî: spêde, sihar, serê sibê

BI TE WA YE...

Bi te wa ye
ku helbestên min
wek kevirên ber rê sade ne?

Bi te wa ye
ku peyvên min
ne esmangêr lê zevîzade* ne?

Ma çi bikim, berdiliya min!
Wêne û hizrên hûrik
bîskekê diçirisin
û vedikêşin wek gulestêrên
 şevtariyên bax û rezan.
Tenê ew bi dest min dikevin
yên ku westiyayî ne û dadiwerin,
wek gilgileyê* dema xezan*.

14.7.1993 Moskova

* zevîzade: zarokên axê, ne ji esmanan, ne payebilind.

* gilgile (S:gella) belgên daran yên beyî anku zerbûyî, bi taybetî piştî ku ji daran dawerîne.

* xezan: payizê dema dawerîna belgên daran.

NEXŞE*

Zarokno,
pirtûkên xwe li aliyekî vedin,
kaxezekê û hin pênûsan
li pêş xwe danin.
Wêneyê parçe-ewrekî çêkin,
bila rengîn be.
Bila ba li serê hespekî bide,
hespekî pûrt-tîrojî û çavperengîn be.

Ka vêca parçe-ewrî nîşan bidin?
Dişibe çi?
Serê hesp e?
Temaşe kin ta hûn biqerimin,
ta di mejî û xwînê de biçespe!

20.3.1992

* Nexşeya Îtalyayê wek dirûvê gezmeyekê tê nîşandan, ya Fînlendayê wek keçek semaker ya yekdest. Îranî jî nexşeya welatê xwe dişibînin pisikekê.

EVÎNDARÊ WE HERDUYAN IM

Ji ber ku tenê carekê dijîm,
evîndarê we herduyan im.
Ji ber ku tenê carekê dijîm,
ne dixwazim dilê tîrojên rojê
û ne jî yên tavheyvê bihêlim!

Ger du caran bijiyama,
min dê li vê jîyanê ji yekê
û li yan din jî ji ya din hez bikira.
Lê ji ber ku tenê carekê dijîm,
min ji vê zêdetir ti çare nînin:
evîndarê we herduyan im.
Ne dixwazim jîrojên rojê
û ne jî tavheyvê bixeyidînim!

16.3.1979 Moskova

HELEBÇE

(1)

Bi min ne sosret e ku geh li vir, geh li wir
çavê min bi hin mirovan bikeve
ku li şûna didanan kelbe* hebin,
li cihê nînokan pencirk* hebin.

Lê ya bi min sosret e:
wek mucîzeyeke Xwedê:
bikujê* Helebçeyê
du çav hene û bi du piyan dimeşe!

14.4.1989 Moskova

-
- * kelbe: didanên dirêj û dirinde yên gur û lawirên din
 - * pencirk (bi soranî: rinok): nînokên dirêj û dirinde yên hin lawiran
 - * bikuj: kujer, qatil, mirovkuj

(2)

Ji derdê hezaran
qîjîn û qîrînên hevdem* fetisandî,
ji derdê hezaran
pîrsên difiriyan bal erşê Xwedê,
ku bi rê ve daweriyên û xeniqîn,
bi şev û roj ez bêsebir kirime,
ne şiyar û ne jî li nav nivînan
hedana min nayê û dipirsim:
gelo naletê li kê kim:
li şeytanî yan yê ku fîtika wî lê da?

18.9.1994 Moskova

* hevdem (bi soranî: hawkat) di heman demê de, di eynî wextê de

ROJBAŞ, KEÇINO...

Rojbaş,
keçên sed sal piştî niha!
Rojbaş,
kurên sed sal piştî niha:
Li benda min bin,
wisa bawer nekin ku hind* dûr im.
Ew soza ku min ji we re da,
niha jî hê li ser sûr* im.

Li hêviya min bin,
nabe, ne gengaz e we nebînim.
Nebêjin: kengî,
nepirsin: çawa,
guman nekin ku venegerim.

Dibe ku
roja newrozê,
wek daveke giya
li Girê Mela Merwan* vejîm.
Belkî şevêkê
li gel tîroja birûskekê
darijim û dakevim,
bîskekê wek dirûvê alayekê
li be çavan pêl bidim.

Dibe ku piştî baraneke bor û boş
li danga spîndarekê
wek kivarkekê serê xwe derînim.
Yan li deşta Qeraca xopan
şên bibim wek guliyeye genim
yan ji germiya reşbelekê*
xwe biavêjim nav geremola mirovan
û ji nişkê ve destê keçekê bigirim.

Rojbaş,
keçên sed sal piştî niha!
Rojbaş,
kurên sed sal piştî niha:
dema hûn min bibînin,
min gazî ser sifra xwe ya tijî bikin.
Piştrast im ku
nanê we tama xwîn û rondikan jê nayê.
Bihêlin şevêkê jî bi aramî
dî nav nivînên we de razim -
li vê dinyayê bi qasî geriyam,
nivînên min yan kelekeke li ser pêlan

yan jî çeçekî dara li ber bahozan bû.

Bihêlin carekê,
li rex rê, li rojeke ron,
bê fitûyên melayan yan destûra eşîrê,
ji tirsê rizgar, ji gazinan bêxem -
têr bi keçeke kurd ve bêm girêdan,
bêhna nêrgizê ji hilma wê bêt,
tam û bêhna axê ji berê destê wê bêt.

Rojbaş,
keçên sed sal piştî niha!
Rojbaş,
kurên sed sal piştî niha:
tika dikim
bo wê rojê
- roja vegeerînê yan dahatinê,
şênbûnê yan derketinê -
pasaportekê ji min re çêkin.
Ne giring e
ku stûr yan tenik be,
çargoşe be yan çarnik be!
Ne giring e,
çawa dibêjin, bila wa be:
zer be, sor be,
şîn be, mor be
yan jî reşekî qetranî be...

Li vê jiyanê bihesret bûm
tenê rojekê nasnameyeke welatê
min di berîka min de be!

Rojbaş,
keçên sed sal piştî niha!
Rojbaş,
kurên sed sal piştî niha!

14.8.1993 Tişîrîkova

* hind (bi soranî: ewende) ewqas

* sûr: rîjd, mikum, xweragir, li ser gotina xwe, li ser soza xwe

* reşbelek: cûreyek govenda kurdî ye

* Mela Merwan: girek bû li bakurê gundê Bêrkot, warê jidayikbûna Peşêw, û cihê ku wî berxvanî lê dikir.

DESTHILAT

Pênûsa min çakûç e,
her peyveke min jî: bizmar.
Stem li kû hebe,
ez ê bikutim wek textedar.

21.8.1993 Moskova

MONOLOG

Berbanga sibê ye.
Balguhê te zendê min e.
Serê min jî li baskên pûka berfê ye.

Berbanga sibê ye.
Bireke pirsan bi rê dikim,
bireke din jî bi rê ye.

Berbanga sibê ye.
Geh delalek, ku zindî ye,
di tabûtê raketî ye
û ji şilikê ta şimikê* zerdeçalî ye.

Geh hevaleyê, ku gorkirî ye,
bi awirekî zîq berdaye,
ji min nagere, bê dawî ye!

Niha çavên xwe dimiçînim,
wê kendê dadixim
 ku paşeroj jê diyar e.
Hevrikiya wî bazî dikim
yê ku di valageha pêşerojê de
 sergermê rav û nêçîr e.

Tê digihim:
ya raborî êdî bi dest ve nayê,
ya bêt jî tenê mirin e.
Bo min bes e madem niha
serê te li ber milê min e.

Dipirsim: Ger dayika Hewa guhdara Xwedê bûya,
berhemê heram dîtibûya û negezandibûya,
ka, kê dê bigota: ez û tu?
Çawa ez û tu jî dê jê bibûna?
Ma çawa keleka milê min dê niha
serê te li ser pêlên şevê bihejanda?
Ma kî bawer dike ku li wê Biheştê
dê biheštokek hebûya
ku tenê ez û tu tê de bin,
wek vê hêlînkê biçûk.

8.10.1993 Moskova

* ji şilikê ta şimikê: ji serî ta binî, ji serî ta piyan.

XUNAV

Tu çipek xunavê yî
li ser belgê umrê biharê.
Tu, cana min, keça şevê yî.
Newêrim nêzîk te bibim, yarê:
Ditirsim te birijînim.

17.11.1995 Helsinki

BERSIV

Çawa debar dikim?
Li min binerin:
asoyê canê min daristana evîn û ronahiyê ye.
Guhên xwe dirêj kin:
Leylana min gulbanga dayikê,
pistîna war e,
qirçe qirça agir e.

Çawa debar dikim?
Li deştan zozana min di xwînê de ye,
ta enîşkan
destê min di nav berfa bedentezîn de ye.

Li qutba bakur jî
natirsim, cihgermîn im,
lingê min ta çokan
noqiyayî ava şiletîn e.

Li kû bim, heman rewş û reng e:
qelemê min car
çe qê gulbaxan e,
car stêrka li ser tifeng e,
berê destê min
gavekê warê dildaran e,
bîskeke din keleha ceng e.
Çi li wir bim, çi li vir,
kemberbenda vê zemînê
bo navtenga evîna min teng e.

17.7.1991 Staromînskaya, Mînsk

LÊSARBÛN

Belê, min got: “Li gel te
pêleke bêkînar* im,
parçe-ewrek bêhedan im,
li ser baranê me û nabarim!”

Şêtiyek bû, hat û çû
lê te çawa bawerî bi min anî?
Çima tu wisa geş vêketî
û te xwe spart min bi hêsanî?

Bo çi te nedidît ku min ev got?
Çawa rengê min zer bûbû,
reşka çavê min vemiribû,
rondikek tê de miçiqîbû?

Çima te nedidît ku ji xeman
çawa zimanê min dilerizî
wek çivîka hêlîna wê ji ber bahozê wêran?
Ma te nedidît ku peyvên min,
karxezalên çist û çeleng,
dilikumîn û digindirîn?

Mezinahiya min bi qasî ya deryayê be jî,
ma deryayek heye bê zivrok be û pêlan lê de?
Xurtiya min bi qasî ya çiya be jî,
ma çiya heye bê aşî û bê bahoz?

Nizanim,
şirîna min,
dilê ku eşq û evîn tê de hebe,
dilê ku sotemeniya nûra Xwedê be,
dê çawa wisa ker û kor bibe?
Çawa ji awiran tê nagihe
û dibe guhdarê zimanekî bedbêj?

1991 Moskova

* kînar: berav, qirax, kevî, perav

KEÇ Û ŞAHÎ

Şahiyê dike,
pê li ser dil şahiyê dike.
Bi sivikî
weke pelatînkeke
nav biheştê xwedayî şahiyê dike.

Singê wê yê nûghiştî
 dinyanedîtî
govendê dike.
Bendewar e
ku awirên çavê dilterekî
pê bikeve, pê bilive
û êdî qet hedan pê nekeve!

Li gerdenê
tîroj
li gel gerdenîk û singên wê
ketiye dubendiyê,
çirîsk jê pengizîne,
pêlan lê daye
şemitiye,
dilê min diyarî himêza wê kiriye.

Ristikên gerdenîka zêrîn
mîna zarokekê şermîn
xwe li hev dialînin
û awirekê didin min
û paşî bi hesreta savayekê birçî
bo mêtina qurteke şîr ji memikan
xwe digihînin dilê min yê dilê xwe!

1967 Hewlêr

GAZIN

Spas dikim, Xwedêyo,
Te cotekî çavan da min
 ji çavên bazan jî rontir.
Te dilek di singê min de çand,
ji ewran dilovantir,
 ji çiyayan jî xurttir.
Rengê min ji nûra Te ye,
 xwîna min ji agir.

Spas dikim, Xwedêyo,
bo pişkivandina zimanê min -
ji her têla biheştê
 Te awazek ji min re çinî.
Bo xemla welatê min
te nexşintirîn nîgar
 ji ber wêneyê biheştê anî.

Spas dikim, Xwedêyo:
Te zaroyên min kirin şepal*,
bi periyên şad kirim.
Lê çima, Xwedêyo,
Te hişekî wisaa neda min
ku xelatên Te pê biparêzim?

Havîna 1995 Korsó (Fînlanda)

* şepal: şêrên ciwan, têtjikên şêran (bi mecazî: wêrek, qehreman)

ÇAWA BIGIHIM TE?

Çawa bikarim bigihim te?
Ger biheşt î,
ji min re bêje,
daku dua ji hemû xwedayan bikim.

Ger dûjeh î,
ji min re bêje
daku dinyayê bi gunehan dagirim.

Çawa bigihim te?
Ger welatekî dagirkirî yî,
ji min re bêje,
daku bo te alayekê
ji postê xwe bidirûm.

Ger wek min penaber î,
sinorekî li dor min bikêşe,
min ji xwe re bike welat.
Lê bêje: çawa bigihim te!

2.4.1979 Moskova

PÊHESÎN

Pencerê vedikim,
findekê vêdixim,
bi destekî gulên dêm* guldankê dixemilînim,
zelaltirîn helbesta xwe wek xunavê
li balguhê xwe direşînim -
şev û derengî ye û dizanim:
gulbejneke dê were xewna min!

Gundê Şukîna, Rusya, 2.7.1992

* dêm: beyar, gulûgiyayên ku bi xwe li çolê şên dibin, yê ku nehatine çandin.

JÎ*

Ta min tu hebî, delalê,
ma min çî ji meh û sal e?
Hê çivîkekî bi-firê-neketî bûm,
xeman riyên min spî kiribûn
 û min digot qey şadî mehal* e?
Lê niha, bi saya evîna te,
barê salan jî li pişta min,
ji nû ve dikim bi meşê dikevim,
 devê min tijî girûgal* e!

12.6.1993, gundê Tişîrikova, Rusya

* jî (bi soranî: temen): umr

* mehal (erebî ye): ne gengaz, ne mumkin, ne pêkan

* girûgal: zimangêriya zarokan berî ku fêrî axivînê dibin.

HARMONÎ

Bê te
tenê libeke xîz yan qûm im
ku li çerxa gerdûnê dizivire.

Bi te re
gerdûn dibe gustîlek
li tiliya peyveke min.

10.3.1979 Moskova

DARISTANA ŞEWITANDÎ

Her cara ku delalekê
dilê xwe da min,
min ew li nizarê dilê xwe
wek şitil çandin
ta ku bi saya dilberên xwe
bûm serdarê daristanekê.

Dema min tu nasî,
min xwest te jî
li rex wan biçikilînim
daku siya te
havînan min hênik bike,
daku têhna te
zivistanan min germ bike.

Lê tavi lê tu bûyî çirîsk,
gur bûyî û te agir berda
hemû daristana min.

30.11.1979 Moskova

BÊDENGÎ

Dema bêdeng dibim,
bi min re neaxive.
Ta mêweyên dara serê min negihin,
çilûyê zimanê min daneweşîne!

Ne tenê ez bêdeng im.
Binere: çawa zinarên çiya
mit û bêdeng
singê xwe raberî qamçiya bahozê dikin.
Binere: çawa giya
mit û bêdeng
davên xwe arasteyî tîrojên ronahiyê dikin.

Dema bêdeng bim,
bawer neke ku barsivik û destbetal im.
Bawer ke: wek pilûreya hingivînî ye serê min.

Min ewqas behsa welatê xwe ji te re kiriye.
Dixwazî wî bibînî,
birînên wî bikewînî?

Dema bêdeng bim,
bêdengiya min ji xwe re zîn ke,
li min binere
û zingû lê de
daku welatê min bibînî.

5.8.1980 Potsdam

BO ÇIYAYIYÊN DÛR

Gelî çiyayiyên dûr,
Êdî baweriya min nemaye
bi hêlên sinoran,
bi dûriya navbera du deran,
bi binemayên* cografyayê,
bi rengên nexşeyan: zer û soran.

Çawa agir kesekî digire,
we wisa ez girtime wek agir:
çendî bileztir birevim,
çendî dûrtir bikevim,
baştir dibînim ku hûn bilindtir in,
girstir, nêzîktir!

Malek nîne ku sibeyan
serekî lê nedim,
stargehek nîne ku şevan
nekim cihê hevdîtin û jivanan.

Ku zarokekî we digirî,
ez aşt dikim,
ku xew li nexweşekî we diherime,
ez rehet dikim.

Hûn şahiyên datînin,
ez serê govendê digirim,
hûn behiyan* datînin,
ez berî yê mirî dimirim.

Gelî çiyayiyên dûr!
Çawa agir kesekî digire,
we wisa ez girtime wek agir:
çendî bileztir birevim,
çendî dûrtir bikevim,
baştir dibînim ku hûn bilindtir in,
girstir, nêzîktir!

11.8.1976 Berlîn

* binema: prensîp

* behî (bi soranî: pîrse): tazî, merasima gorkirin û reşgirêdana bo miriyekî

PÛKA BERFÊ

Li nav pûka befrê,
di nav tarîtiya derdorê
min patoveyeke* rêwinda
di kefa destê xwe de
kedî kir.

Min lê nerî,
bûm evîndarê wê:
dema ku heliya,
pê hesiyam
- dilopeke ava Kurdistanê bû
li ser destê min!

12.1.1981 Moskova

* patove (bi soranî: kilû): libên berfê berî ku dikevin erdê

LI ŞÎNIYA HELBESTÊ

Serê min mîna deryayekê bû,
wek masî
serav û binavî
bîr û pûnijên hûr û kûr dibû.
Ta serê sibê min tora xwe avêtibû.
Masiyekê tora min girt
lê dema min hilkişand, ew jî mir.

1991 Moskova

JIVAN*

Hevalê!

Ka bêje, kê raza vê jivana me dirkandiye*.

Destê kê li vê nîva şevê

bistîka şevbêhnê* livandiye?

Piştî hatina te,

şewqa heyvê bi gavên ji dizîkî ve

ta vê derê xwe gihandiye,

hilma ba perdeya pencera min hejandiye,

belgan xwe li hev civandiye

û raza me li nav xwe belav kiriye.

Hevalê!

Ka bêje, kê raza vê jivana me dirkandiye.

Destê kê li vê nîva şevê

bistîka şevbêhnê livandiye?

16.-17.8.1981 Potsdam

* jivan (bi soranî: jiwan): hevdiîna evîndaran, bi taybetî bi dizîkî

* dirkandin: eşkere kiriye

* şevbêhn (bi soranî: şewbo): guleke bêhnxeş e û bi şevê bêhn ji belgên wê tê (*Cheiranthus cheiri*)

BO QEREÇA FALBÊJ

(1)

Hew li kefa destê min binere!
Naxwazim ji min re bibêjê
ku dê bibim babê çend zarokan,
zengîn bibim yan her wiha bim...
Tenê tişteki ji min re bêje:
Heta hebim, ez jî dê wek te bim
yan jî dê bibim xwedî welat!

25.2.1980 Moskova

(2)

Esmanê te
cihê lingên te ye.
Serê xwe nizm ke,
awirên xwe berjêr ke!
Çavan li stêrên esmanan,
li Xwedê negerîne -
yê ku bostekî welat tine be,
dê çawa stêr û esman
û Xwedê hebe.

18.1.1982 Potsdam

(3)

Mereq neke,
xeman nexwe, bo te me.
Ti kes ji kefa destê min fehm nake
- ew razeke min bi tenê ye:
Ne nîşana kefa destan e,
nexşeyeke tijî newal û çiya û deştan e.

29.2.1992 Moskova

ŞAHESER

Helbestên min mişe* ne:
hin jê mîna bajarên in,
hin wek gundan,
çend jê dişibin serayan,
yên din jî nola xanîkên xirabe ne.
Lê yên ku bo te dinivîsim,
dê bibin şaheser,
bibin rontirîn paytextên dinyayê!

hezîrana 1982 London

* mişe: zehf, pir, gelek.

LI NAV BAXÇEYEKÎ

Zelamekî serê xwe daniye
ser milê jineke delal,
wek zarokê di dergûşê de raketîye.
Xwezî li wî!
Lê dihesidim, çavê min lê ranabe:
her cara serê xwe datînim ser milê jinekê
birde-birda jinên din xewa min diherimîne.

3.3.1983 Moskova

NOBEDARÎ

Îşev jî xewa min
wek karxezaleke bizdok
di bin çavên min re
ji hêlîna xwe bazda.

Bextiyariya te gencîneyek e
ku hertim lê şiyar û nobedar im
daku neyê dizîn.

11.12.1983 Moskova

EZ DU KES IM

Ez du kes im:

li danseke nerm li ber tavheyvê
destê min li ser kemera te ye,
û heman demê
bi zaroyên li çiya re
li ber agir me
şahiya mirinê daniye.

Ez du kes im:

Ger li lêvên min binerî,
bizava hêviyan tê de zaye.
Ger li çavên min binerî,
rondik tê de ziwa bûye.

Ez du kes im!

4-5.12.1977 Moskova

NAME

Êvar e,
baran hûr hûr dibare.
Bi tenê me.
Na, ne bi tenê me:
Hemû Moskova bi min re dimeşe.
Tenêtî karhezalek bû,
nêçîrvanek hat, nîşan lê girt...
gavên min nagihinê!

Êvar e,
baran hûr hûr dibare.
Bi tenê me.
Na, ne bi tenê me:
Dema dimeşim,
kolana tijî
xwe bi lingê min ve girê dide.
Dema dimeşim,
di berîka min de
nameyeke di nav zerf de
dilê min yê duyem e, xurt lê dide!

1.5.1977 Moskova

GENCÎNE

Ji gava dinya çêbûye
mirov evîndarê gewher, zêr û zîv bûye,
li kûrahiya deryayan,
li kuncên çiyayan
bo xatirê wan geriyaye.

Lê ez her sibê
gencîneyeke tijî
ji xwe re dibînim
dema çavê min pê dikevin
ku bisk û keziyên te
nîv balguh niximandiye.

10.8.1984 Odessa

MORÎK

Ger derya bikare,
çi di nav de hebe, dê bide pêlê.
Ger pêl bikare,
çi di nav de hebe, dê bide beravê.
Sal û meh derbas dibin
ta ku carekê morîkek
dikeve destê pêlê,
pêl jî wê diyarî beravê dike.

Lezê li min neke!
Ez jî weke pêlekê
bêhedan û nearam im.
Kêm car derya
morîkekê raberî min dike,
ez jî yekser wê
diyarî te dikim.

1984 Moskova

ŞIYARÎ

Du par ji şevê borîne.
Binive*, delala min,
serê xwe
li ser kefa destê min deyne,
pal de ser zendê min.
Îşev ne bendewara min be,
ez ê şiyar bim,
nanivim!

Tu xewsivik î,
ditirsim givegiva ba,
mişemişa daran,
gurmegurma ewran,
şireşira baranê
- Xwedê neke -
te şiyar bikin,
xelekên nazik yên xewnên te
ji hev bipiçînin.

Binive, delala min,
serê xwe
li ser kefa destê min deyne,
pal de ser zendê min.
Îşev ne bendewara min be,
ez ê şiyar bim,
nanivim!

12.8.1976 Moskova

* nivistin: raketin, razan, xewtin, ketin xewê

DILXWEŞKIRIN

Dilgiran nebe ku min helbest
bo keçên din nivîsîne:
di rûyê hemûyan de
tenê sîmayê te dibînim.

Dilê min weke şkeftê tarî ye,
bi mûmekê biçirisîne!
Mîna ku kurdan
xwe bi çiyayan ve zeliqandiye,
tu jî were, rûyê xwe wisa
bi singê min ve biçirikîne.

Dixwazim
çavên te piştrast kim,
dixwazim
ji te re sond bixwim:
dilê min di te de ti keseke din nabîne!

29.11.1976 Moskova

ÇİLÇIRA Û MÛM

Carna berî nivîsînê
pêdivî bi çilçirayeke* şaheser heye
daku rêya dilê siltaneyê bibîne.
Carna jî binikê mûmekê bes e
bo ronkirin û şewitandina dilê xwe.

Loma, berî dest biavêjim pênûsê,
lê dinerim ka kîjan dê dilê min bişewitîne:
çilçira yan jî mûm.

12.8.1984 Moskova

* çilçira: avîze, pêrû

GULBERROJ

Welatê min
hêlîna rojê ye,
mêrga tîrojê ye.
Serê min... ne ser e,
gulberojek herdem xwehr e!

13.4.1989 Trablûs

DAXWAZA LÊBORÎNÊ

Tav ji sibê ta êvarê li esman digere
lê qet rêya asoyê lê winda nabe.
Robar hezar çepûçûran dide xwe
lê dîsa jî xwe digihîne deryayê.

Li ser rêya xwe
ya navbera jihevveqetîn
û bihevghiştina min û te,
cana min,
ez ê pêrgî gelek himêzan bêm
lê ew hemû
rêya himêza te nîşanî min didin.

2.1.1979 Moskova

SÎLE

Hûn doza rojê dîkin?
Roj di singa asoyê de ye,
Herin bi xenceran biperitînin,
rojê jê derînin.

Hûn doza sîmayê* xwe yê wînda dîkin?
Xelîfeyekî sîmayê we kir xişt*
bo bîngêhê yekem mizgeftê.
Herin mizgeftê biruxînin

Hûn doza çî dîkin?
Doza serbestiya xwe?
Hezar sal e ku serbestiya we
keçek e û bi we re radize
lê ka mêraniya we?!

8.8.1978 Neibrandenburg

* sîma: rû, xwiyang, reng û şîklê rû û bejnûbala kesekî

* xişt: gewher, dur, zêr û zîv û tiştên wek wan bihagiran

CIWANÎ Û PÎRÎ

Çendî bikim jî
nikarim ciwaniyê
ji pîriyê cuda bikim.
Heyranê herduyan im:
sibê rojhilatin
êvarê rojavabûn
min mest dike.

15.5.1982 Moskova

RAGIHANDINA MIRINÊ

Heyamek e
pênûsa min xwelî ye
û ti agir jê naçirise.

Heyamek e
min xwe li ser berfê kaş nekiriye,
li ber baranê delalek maç nekiriye.

Ma ev ez im ku
êdî nagihe bersingan,
eyar nake cihê jivanan?

Ma ev ez im
ku kaniya efsûnî
ji gerdenekê bizê
û ne guhdarê wê bim?!

Ew agirê
ku ji bûna min ve gur bû
û bîskekê jî aram nedibû,
çawa qels bû, çawa vemirî?

Madem ku evîn û şeydayî nemaye,
vêca çima bêdeng im
û mirina xwe ranagihînim?!

29.4.2002 Helsînkî

YARA DILSOZ

Canê, hejar û dosta min ya dilsoz,
tevnê bibîranînên min yên tijî soz*!

Ey nazdara min ya her demsalê,
em di himêz hev dijîn li vê male:

Pir evîndarê te me, min qet nehêle,
jiyana min bi tiliyên xwe yên nazik bişêle*.

Ma kîjan heval, ma kîjan evîndarê tak*,
kîjan dayik û bav, kîjan birayê şîrpak

mîna te dilsoz e bo min,
lêv li ser lêvan, dest li ser gerdin*!

1967 Hewlêr

* soz (li vê derê): evîn, eşq.

* şêlan, şêlandin: perixandin, gemirandin, firikandin, masaj kirin

* tak: tenê, tek

* gerdin: gerden, stu

BIBÎRANÎNA ŞEVEKE ZIVISTANA 1973 - 1974

Gelo te bihîstiye
agir şeveke vemirî geş bike,
kiraseke gulgulî bo şevê bidirû,
bi bêhn û biharatan xwînê coş bike?

Serpêhatiyeke wisa tê bîra min:
şeveke sar ya çilê zivistanê bû,
li qeraxekê,
ku doşek ax û lihêf esman bû,
bi vêketina cotekî bedenên lihevaliyayî
berfistana nîva şevê
bû mêrg û meskenê tavê!

26.11.2003 Helsînki

HELHEL

Îşev mest im,

îşev gêj im

îşev mendehoş im:

Li ser textê min yê serhildêr

jinekê taca xwe daniye,

jineke ku nanasim!

7-8.4.1983 Moskova

ŞEV NÎNE ÇIYA DI XEWNA XWE NEBÎNIM

Çawa ku girtiyekî hukimdayî,
zincîr li piyan û kelemçe li destan,
di zindaneke teng û tarî
mîna şahsiwaran
hespekî ku bi leza bayan
di xewna xwe de dibîne;
mîna zarokê biçûk yê ku
stêrên esmanan û mêrgên giyayan
di xewna xwe de dibîne;

ez jî, şev nîne ku
mîna wî girtiyî
di xewna xwe de
hêzeke wisa nebînim
ku min bibe bal çiyayan
yan çiyayan ji min re bîne!

3.3.1977 Moskova

PERAWÊZEK BO DÎROKÊ

Bo Ezîz Mihemed

Yên ku ewran belav dîkin
û dipijikînin,
qonax bi qonax, war bi war
em bi xwe ne.

Yên ku kew in û nêçîra kewan dîkin,
çiya bi çiya, zinar bi zinar,
em bi xwe ne

Her tabûta bo me tê çêkirin,
text û çakûç,
mîx û bizmar
em bi xwe ne.

Her bajarê me
meyîka berstokê lê were dizîn,
yê destdiz û paşdiz
û nobedarê bajar
em bi xwe ne.

Li her baxçeyekî
agir bi darekê bikeve,
ji her çiyayekî
kevir bilive,
em bi xwe ne.

Her roja me,
her meha me,
her sala me
ku were daliqandin,
sêdare û ben
em bi xwe ne.

Em bibin du parçe
yan çar parçe
yan hezar parçe,
sedemên kembaxiyê
em bi xwe ne.

Pişt û qamçî,
çivîk û davik
em bi xwe ne.
Pî û berpî,
av û agir
em bi xwe ne.

Bila êdî kes tif neke
miriyên dîrokê,
bila êdî kes tometê
nexe stuyê deryayê
yan qismetê Xwedê
yan çerxa felekê.
Xelk deşteke xwe jî
ji dest nade.
Lê yên ku gupikên
çiyayên xwe pêşkêş dikin
em bi xwe ne!

18.3.1998 Helsînkî

TAMIJÎME TE*

Tamijîme te:

wek zarok li sermemkê diya xwe,
wek masî li çem û deryaya xwe,
wek helbestvan li şeydayiya xwe,
wek şeyda li şêtiya xwe.

Tamijîme te:

wek bengkêş li bêhna bengan*,
wek nîgarkêş li harmoniya rengan.

Tamijîme te:

wek xencer li kalanên xwe,
wek qereç li agirdanên xwe
wek keçên gundî li kildanên xwe!

Ger rojekê li te bixeyidim,
ger rojekê biryar bidim
ji te cuda bibim,
dilteng nebe,
xeman nexwe:
dirêjtirîn xeyidîna min jî
ta ber derî dê bi dawî bibe!

9.1.1977 Moskova

* beng: tilyak, narkotîk, madeyên bêhişker

* tamijîn (bi soranî: lê rahatin): hînî tişteki yan kesekî bûn û êdî nikarîn bê wê bijî.

HILBIJARTIN

Serpişk* be û hilibijêre:

zengînekî

ku gencîneyekê bo te berpê ke,

yan kurmîrekî

ku çi bixwazî

di cih de bo te bi rê ke,

yan cengawerekî

ku bo xatirê te bajaran bigire, seran jê ke

yan jî şairekî

ku nêrgizan li bejna te bipêçe,

agirê sermemikên te lê ke!

12.11.2005 Helsînkî

* serpişk: kesa/ê ku xwedî para mezin ji tişteki ye.

DU AVABÛN

Danê êvarê
bala xwe didim avabûna rojê.
Dizanim ku ez jî, zû be yan dereng,
divê ava bibim.
Lê, mixabin, avabûna min
dê ne mîna ya rojê efsûnî be!

1.7.2000 Helsînkî

XENCER

Ez xencereke rût im:
Welatê min kalanek e, hatiye dizîn
Bila kes nebêje tîniyê xwînê me:
Bersingê yê kalandiz bigirin -
wî ez rût kirime!

16.7.1991 Staromînskaya, Mînsk

BERÊ Û NIHA

Berê helbest,
dema min li çeçekî gupikê dinerî,
wek kaniyekê
ji nav tiliyên min diza û diherikê.

Berê helbest,
dema dihatim êşandin,
wek qîjîna savayekî,
ji bêdengiya şevê derdiket.

Berê helbest,
piştî maçeke li kolaneke tarî,
wek elinda sibê
li hemû dinyayê belav dibû.

Niha helbest,
tîroja çirayê lawaz
yê ji rexê din yê tunelê ye.

Niha helbest
lorînka nivandina
gurmij, çirûsk û pêlê ye,
şeyek e, hiriya jîn û mirinê pê tê şekirin:
hem destbilînk e bo landikê,
hem giya ye li dor kêlê!

17.1.1992 Moskova

JI ROJA ÊDÎ NE BI MIN RE YÎ

Ji roja ku êdî ne bi min re yî,
sibeyan roj dereng hiltê,
stêr,
çavên dayikên şehîdan,
geş naçirisin.
Camên pencerên min
bi xwîsarê diqerisin*.

Ger ji dest min winda bibî,
ger li vê dinyaya berfireh
em li bin banê kuncêkê
negihiştin hev,
dema vegerim Kurdistanê,
- tîna min tenê bi ava kaniyan dişkê -
ez ê navê te bidim
hemû kaniyên berçiyayan,
- pir ji karxezalan hez dikim -
ez ê navê te bidim
hemû karxezalên kendalan,
- ta mirinê çiyaperist im -
ez ê navê te bidim
bilindtirîn çiyayê zozanan.

27-28.1976 Moskova

* qerisîn: bûn cemed/qeşa/bûz

BIRAKUJÎ

Dema birakujiyê dibînim,
bawer kin dikim verişim.
Ta sibê bêhedan im,
di nav nivînan digevizim.
Sed qonaxan jî jê dûr kevim,
ji bêhna kelexê makereke mirar
rizgar nabim

LI WELATÊ BEXTREŞAN

Adam Smith* û Mandela*
werin welatê bextreşan,
dê yekî bikin çaygêrek
li wezareta aborî
û yê din jî li ber parlamentoyê
birnoyekê* bidin milî!

* Adam Smith (1723 – 1790) wek babê aboriya kapîtalîst tê nasîn.

* Nelson Mandela (1918 –) têkoşerê dijî pergala nijadperist û yekem serokkomarê reş yê Afrîkaya başûr bû.

* birno: cûreyekê tifengan e.

GER SÊVEK BE

Ger sêvek be, ez ê ker kim:
kerek ji te re, kerek bo min.

Bişîrek be, ez ê ker kim:
kerek ji te re, kerek bo min.

Lê xem be, nadim te:
ez ê wê daqurtînim.
wek pariyekî nan.

31.12.1983 Prag

ŞEVÊ TA BERÊ SIBÊ...

Şeva borî ta berê sibê,
xew bi çavên min neket,
dêhn û bala min her li te bû.
Min çend caran dît
ku tu veciniqiyayî,
çend caran jî giriyayî.

Te çi di xewna xwe de didît?
Çi bû, çima vediciniqiyayî?

Gelo şihîna hespê xemên min bû?
Yan çirîska qelemê min bû?
Vêketin û vemirîna çiraya min bû
yan jî firîn û niştina min ya bênavber bû?

Çi bû, cana min?
Ma di xewna te de
dilbereke din li gel min bû?
Yan jî min xwe bo barkirina
ber bi welatekî din ve amade dikir...

Ji xemên te natirsim!
Dizanim
ku xemên te
hûrik, xişkî û xweşik in.
Dizanim
xemên te
libên morî û mircanan in.

De, çavê min,
dîsa canê min dagire
bi zewqeke zarokane,
buxçika xwe veke,
morî û mircanan
belav û pelate* ke!

Zivistana 1979 Moskova

* pelate: bela-wela, pir belav

SÊ KURTEPAMFLET

(1)

Cotekî pêlavên reş li piyên min e,
pînekirî ye, erzan e, tozgirtî ye,
bi hezaran pî û ling veguhastine...
Carna ku lê dinerim,
ne bi destê min bi xwe ye,
pozên pêlavê
devûlixavên hin serokên kurd
tînin bîra min!

1.5.1982 Moskova

(2)

Ji xeybê hatime,
hatime ji we bibêjim:
ev welat
ji xingxînga nalan
û teprepa postalan
rizgar nabe.
Heta ku diz û bazirgan
serok bin,
em her dîl bûne
û dê her dîl bin.

(3)

Bexreşiyê pêşî li me girtiye:
ji aliyekî ve
babelîsk radibe ji waran,
ji rexê din ve
ba û birûsk e, berf û baran.
Danekî dora bahozê û reşebayê ye,
yê din zivirok û gerava deryayê ye.
Em li ber sir û sarmayê ne
 lê ji hev dirêjin xwînê
ji ber gengeşeya derbarê
kurtî û dirêjahiya mûyê dûva mehînê!

30.6.1987 Trablûs

GER BIXWAZIN

Ger hûn bixwazin
li ser balguhên zarokên we
gulmêxik şên bibin,
derdorên landikên wan
tijî xewnên berfîn yên hevrîşmî bin,
destbilînkên* wan
keskesorên esmanî bin...

ger hûn hez bikin
rezên wan miştî mêw bin,
ewrên giran
bereketê li zeviyên we bireşînin
û çavên xewgirtî yên biharê vekin...
berdin,
firindeyan berdin,
ji hêlîna zimanê min!

4.6.1972 Kurdistan

* destbilînk (bi soranî: desraze): benên ku zarokên sava pê di landikan de tèn girêdan daku jê nekevin.

BEATE

Trên,
wek marekî bazdida,
kinkin û kifkif dikir.
Bêhna jivana evîndaran,
bêhna payizê û helbestan,
bêhna baranê ji şevê hildifûrî.

Got: "Navê min Beate ye."
Bêdeng mam,
ew jî bêdeng.

Cigareyek derxist,
min jê re vêxist.
Bere-bere,
di nav tiliyên wê re
cigare hêdî-hêdî dibû xwelî.
Bere-bere,
di nav lêvên wê re
di xeyalên xwe de
bûm cigare bo nav lêvên wê.

Xilmaş bû,
destê xwe yê bi tiliyên pembeyî,
mîna nameyeke nihênî
bi plana kudetayekê* be,
xist nav destê min.
Serê wê, wek helbestekê,
xwe hêdî-hêdî xwar kir
û milê min jî wek deftereke
li benda helbestekê xwe da ber.

Kete xewê,
ta sibê xewê ew bir.
Ez jî, mîna bazirganekî
ji geşteke vegeyriyayî,
bi dirêjahiya şeva sar
ketim jimartina zêr û zîvên
ristika xewnên wê.

Sibê
dema trêna fêgirtî* sekinî
û serê min da himêza Pragê*,
Beate, şabanûya razayî,
hat ser hişê xwe û got:
- Guten Morgen!*
- Guten Morgen!
Çanteyê xwe hilgirt û peya bû.
Ne navnîşan ji min re hişt,

ne jî xatir ji min xwest!

Ax, Beate!

Xwezî, sed xwezî, min bizaniya

ka bi dirêjîya şevê

serê te li ser milê kê bû,

ka kî şahsiwar

mêvanê xewnên te bû!

Ax, Beate!

Xwezî, sed xwezî, min bizaniya!

22.8.1977 Prag

* kudeta (ji frensî: coup d'état): şoreş, darbeya leşkerî, înkîlab.

* fê: teb, serh, epîlepsî

* Prag: paytextê Komara Çekî, di dema nivîsîna helbestê de paytextê Çekoslovakayê bû.

* Guten Morgen (bi almanî ye): spêdebaş, sibe bi xêr!

OTONEMAN*

Kurd mirîşkeke reş e,
top jî pê keve,
ji cihê xwe nalive!
nizanim
miriye
yan maye,
bi dehan sal e
li ser otonomiyê
kurk bûye!

1998 Helsînki

* Helbestvan di vê helbesta xwe de siyasetvanên kurd (bi taybetî yên Başûr), yên ku serbxiwebûnê naxwazin lê qîma xwe bi daxwazên kêmtir (bêrê otonomiyê, niha federalîzmê) tînin, rexne dike.

HEWÎ*

Bila bi tenê bim!
Ne çîreçîra derî dixwazim,
 ne jî teprepa gavên te!
Ji min dûr keve, delalê min,
sûlava helbestekê me
 li ser sihra çavên te!

29.4.1999 Helsînkî

* hewî (bi soranî: hewê) jina ku mêrê wê yek yan çend jinên din jî hene. Di vê helbestê de diyar e ku şair peyva hewî bi mebesta hebûna zêdetir ji yek yaran dike.

CUDAHÎ

Her şevê
balguhek serê me
wek herdu qutbên zemînê*
vedixwîne
ser sifreya xeman.

Cudahî tê,
wek xencerekê
di navbera me de dibiriqê.

Xew
li min diherime,
çavên min
jê venabin.

Dilê min
ji kaşokê* mirinê
wek gogekê digurme,
dîtirsim
tu berî min bimirî!

Gelo tu jî
heman xewnê dibînî?

7.12.1980 Moskova

* zemîn, gogzemîn (bi soranî: gozemîn): gerestêr, dinya, cîhan

* kaşok (bi soranî: qaşo): darê ku di hin lîstikan de bo lêdana gogê tê bikaranîn

ÇEND DITIRSIM!

Çend ditirsim
ku dema vegerim,
te nûçeyeke tal
ji min re hebe.

Çend ditirsim
ku dema te himêz bikim,
bêhna xerîbekî
li bejna te be.

Çend ditirsim
ku dema vegerim,
rêzimana çavên te,
vekîta rûyê te guherîbe.
Çend ditirsim
ku pileya germiya tiliyên te,
weke dema min ew hiştin, nemabe.

Lê hê jî zêdetir
çend ditirsim,
hevala min,
ku dema vegerim,
tu ya berê bî
û ez guherîbim!

28.10.1980 Viyena

HELBEST Û TAC

Dema serê xwe datînê ber milê min,
dibim padişahê welatê periyên.
Dema dişewitî û dixeyidî,
dibim helbestvanê xem û janan.
Erê, tac û helbest
ji roja ku dinya peyda bûye,
mîna bahozê û mûmê dijmin in
lê bi te herdu jî di bin rikêba me de
dibin cotekî destemûman!

9.9.1999 Helsînki

WARŞOVA

Betilî û kerixî me:

ne çavên min

ji gavên min fehm dikin,

ne gavên min

ji çavên min.

Hûrik hûrik baran dibare.

Warşova

keçikeke dilter e,

şevê li rawestgeha trêne

jivana min û wê ye û

nazdar e

loma ji duh ve xew lê herimiye

û tim pirça xwe ya kesk şil û şeh dike.

Dema hatim, tenê hatim,

ti kes nehat pêşwaziya min.

Lê ku niha te bi cih dihêlim,

Mickiewicz* min bi rê dike,

keçên te yê xemgîn min bi rê dikin,

zarokên te yê qelew min bi rê dikin,

koşk û serayên paşayî

û bixûra dêrên te min bi rê dikin.

Warşovayê,

oy şabanûya porkesk!

Îşev diçim,

bîne maç kim wî rûyê

ku bi dehan bihar in

şopa pencirkên* dehbeyekî* tirsno

yê mîna Hitler

lê xwiya û diyar in*!

1.8.1976 Warşova

* Adam Mickiewicz (bixwîne: Miçkêvîç), 1798 – 1855, şairekî mezin yê polonî yê serdema romantîzmê ye.

* pencirk (bi soranî: rinok): nînokên tûj û dirêj yê hin lawirên dirinde

* dehbe (bi soranî: de'be): dêw yan lawirên dirinde

* Di Duyem Cenga Cîhanê de Almaniyaya Nazî bi serokatiya Adolf Hitler Polonya dagir kir û bi taybetî cihûyên Warşovayê qir kirin.

RAZEK

Ev du sal in
evîndarê darekê me
ku li pişt pencera min e.
Sed car jî xwe bi çilû bipêçe,
wê dîsa jî rût dibînim.

Na, dara çi!
Jineke delal e!
Lê dikim nakim
tê nagihim:
dema ku biharan
jan şîrîna wê digire
daku bipişkivîne,
dema ku payizan
li ba û bahozê
cegerên wê jê dadiwerin,
dema ku zivistanan
pûka berfê lê dide
û hawarên wê digihîne esmanan,
ma ne çiraya min ta sibê geş e,
gelo çima carekê
li pencera min ya ron nade
û li min nabe mêvan?!

10.9.1999 Helsînkî

BAHOZA PEYVAN

Neqehire

ji şeprepa baskên helbesta min.

Helbesta min hacîreşkeke westiyayî ye,

ji hêlîna xwe ya agirîn dipengize.

Nexeyide

ji bahoza peyvên min.

Bahoza min şivanek e,

ewrên serhişk

ber bi zîwayiya çiyayên te ve diajo.

20.1.1973 Kurdistan

ZAROK

Li pêş gelek
altarên* dêrên dinyayê,
li ber pir
mihrabên* mizgeftên cîhanê
sekinîme
û heybetê girtime, lal bûme.
Lê
ti altar,
hîç mihrab
weke landika zarok tê de razayî
bo min biheybet nebûne û nabin!

30.6.1978 Neibrandenburg

* altar: li dêran cihê ku qeşe lê li pêşiya ceameta xwe radiweste

* mihrab: li mizgeftan cihê ku mela lê li pêşiya cemaeta radiweste

BO BAZIRGANAN

Şevên Raspûtîn*
û gencîneyên Qarûn*
di xewnên xwe de bibînin!
Kursiya Napoleon*
û xelatê kuştina evîndarê Bêstûnê*
di xewnên xwe de bibînin!
Lê ez, li vê derê,
li kuncika xwe
zarokeke porzêrîn,
agirdankekê û embera tê de,
darekê û bişkojên pê ve,
nivîneke di şkefteke serbixwe ve
di xewnên xwe de dibînim.

Nûtirîn nûçeya min ev e:
Ez dîn dibim
û ku dîn bûm,
di nav germiya şahiyekê de
ez ê derziyekê li termê rastiyê bidim!

Nûtirîn nûçeya min ev e:
Ez dîn dibim
û ku dîn bûm,
ez ê li meydana bajar
mîna zarokekê
bi gewherên derewên we bilîzim!

1973 Hewlêr

* Grîgorî Raspûtîn (1869 - 1916) keşîşekî navdar û bihêz yê koşka qeyserê Rûsyayê bû.

* Li gor cihûtiyê, filetiyê û îslamê, Qarûn dewlemendek bû ku di bin barê zêrên xwe ve fetisî.

* Napoléon Bonaparte (1769 - 1821) emparatorê Fransayê bû.

* Bêstûn keçeke kurd bû ku evîndarê wê ji alî mirovên wê ve hat kuştin.

BÊRÎKIRIN

Dilezim,
dixwazim
çend belgên daran,
hin davên giya
piçek gulên beyar
 berhev bikim.
Natirsim navên wan ji bîr kim
lê ji jibîrkirina bêhna wan dibizdim.

30.3.1998 Helsînkî

JI DESTÊ MIN TÊ*

(Di bîskeke ku mirov dibe lepekî demarên kerb û kînê, helbesteke wiha peyda dibe.)

Ji destê min tê
demjimêrka dilşadiya te rawestînim.
Ji destê min tê
ku gustîla li tiliya te bidim avêtin,
nameya bextê te bişewitînim.
Ji destê min tê
her tiştî aşkere bikim,
çi şeva te geş û ron be,
wê şevê çiraya te pif kim.

Ji destê min tê
bi du peyvan
dilê zavayê te yê raketî reş kim,
we ji şerbeta şeva zîfafê bêbeş kim.

Nameyên te, yek bi yek, mane.
Diyariyên te yên sade, yek bi yek, mane.
Çavên wan şor* in,
dest li ser sing bo min rawestiyane,
ji ber wê karesatê
xuha* şermê dirêjin,
bi eniya te ve dizeliqin.

Daveke porê te nemaye
ku min têt-têt bêhn nekiribe,
cihê derziyekî
li singa te nemaye
ku min tiliya xwe di ser re nebiribe.

Govanên* te ne
stûnên ser rêyan,
govanên te ne
peyamberên nameyan.

Belê, canê!
Ger hez bikim
demjimêrka dilşadiya te rawestînim,
ger hez bikim
gustîla li tiliya te bidim avêtin,
belge bi min re ne,
hezar belgeyên aşkera û ron,
belgeyên çar salên ku em bi hev re bûn...

Lê çi bikim!
Evîna te nehengek* e,
xwîna min ya fûriyayî vedixwe,

evîna te çemek e,
kerb û kîna min vedişo!

21.1.1970 Kurdistan

-
- * ji destî hatin: karîn, jê hatin, pê çêbûn, hêz û taqet hebûn
 - * şor: nizm, serberjêr (li vir ji şermê)
 - * xuh: xwêdan, areq, ava ku ji ber germayê li ser laşê mirov peyda dibe
 - * govan (bi soranî: gewah) : şahid, bînera/ê bûyerekê
 - * neheng: hût, avilke, balîna, hûf, mezintirîn ajelê deryayan

DEFTERA SOR

Welatên têr yên cîhanê
deftereke sor heye
bo firinde û ajalên din
yên ku kuştina wan qedexe ye.

Rica dikim ji Unesco*
di deftera xwe ya sor de
navê min jî tomar ke,
ji nêçîrvan û bazirganan
kevl û postê min rizgar ke.

Çi bikim?
Ne ajelekî xwişok* im
bazdim, xwe bispêrim qulekê,
ne jî dehbeyek im
ji xwe re bikim mal şkeftekê.

Çi bikim?
Ne firinde me
ku ger erd min derxe,
bi baskên xwe
deriyê esmanan vekim.
Ne jî masî me
ku di dilê deryayê de
xwe ji talûkeyan veşêrim.

Bikim nekim,
 dulingek* im.
Lê wa ye duling min dixwin,
xwe di min alandiye,
ji rast û çepê ve,
ji jor û jêrê ve
ji şilikê ta şimikê birîndar im.

Stargehekê bide min,
ketime bextê te,
Deftera Sor!

2.6.1980 Moskova

* Unesco (bixwîne: yunêskow yan unêsko): Rêxistina Perwerdeyî, Zanistî û Çandî ya Neteweyên Yekbûyî

* duling: mirov û ajalên ku bi du lingan/piyan dimeşin.

LI ROMAYÊ

yan

nameyek ji Romayê bo Moskovayê

Çendî delal û dilovan î!
Bi saya te
serê min tijî jin e.
Her çi jina vî bajarî ye,
bijareya dilê min e!

Delala min!
Te sîmayê* xwe diyarî hemûyan kiriye:
rabûn û rûniştin,
axivîn û bêhn
li kû bin,
te tê de dibînim û hemû tu yî!

Li vî bajarî
diçim kû derê - tu lê yî.
Di camxaneyên her taxê,
li eywanên her banî,
li ber deriyê her kuncê
- te lê dibînim.

Li vî bajarî,
her lêva lêvekê ramûse,
ramûsana min û te
tîne bîra min,
her destê digihe gerdenê,
himêzkirina min û te
tîne bîra min.

Êvar e,
wa ye cot-cot,
geh li vir, geh li wir
du evîndar
dikevin bin çengên hev,
piste-pista peyivîna wan e.
Ez jî, bê ku nêzîkî wan bibim,
bê ku suhbeta wan bibihîzim,
suhbetên min û te tînin bîra min.

Çendî delal û dilovan î!
Va ye bi saya te
li vî bajarê dûr û xerîb
serê min tijî jin e,
serê min tijî te ye!

24.10.1980 Roma

* sîma (bi soranî: adgar): xwiyang, reng û şiklê rû û bejnûbala mirovekî

PÎRÎ

Berê,
dema mija xeman
ji sedan rex û milan
pêl bi ser min de dianîn,
digirtim rekeha xwe,
dixistim xeyala evîneke nû
ya bi dara temenê ve bipişkive.

Lê niha
diltengiyê ez girtime.
Di bédengiyê de
li wê delalê dipûnijim
ya ku carekê pêrgî hatim.

3.5.1999 Helsînkî

12 WANE BO ZAROKAN

Waneya yekem

Zarokno!
Ey serhildêrên jîntal!
Sibê, ku hûn mezin bibin,
di lawikan*
di heyranokan*
li koşk û dîwanan
di çîrokan de
di helbestên şairekî tirsonek de
belkî pir were guhên we
behsa me û qehremaniyê,
qala me û kurdîtiyê
lê nebe ku hûn bawer bikin:
hemû derew in, derewên xav!

* lawik û heyranok: du cûreyên stranên gelêrî yên kurdî ne.

Waneya duyem

Zarokno!

Em ketine sed korerêyan,
çiraya bîrkirina me gelek kiz* e,
em gavên xwe korane diavêjin!

Zarokno!

Efsane vedibêjin:

Hebû, nebû

hozek hebû li welatekî.

Palewanê wê

çavkorek bû,

bi destpelkê digerî.

Fîlozofê wê

falvanek bû,

bi şev fal diavêt

da bizane kengî dijmin

dê benekî biavêje stuyî.

Mêrmaqûlê wan

ker û lalek bû,

sebirê wî yê kurt jî hezar sal bû!

Hoza reben

şev dihejmartin,

roj dihejmartin,

bi sê jem* û çepikan dijiya,

bendewar bû ku dijmin

benekî biavêje stuyî.

* kiz: kêmrone, ronahiya lawaz

* sê jem: taşt, firavîn û şiv

Waneya sêyem

Zarokno!

Hûn in ku dê pengavan berdin,
hûn in ku dê bi erdhejên sibê
kaniyan vekin,
hûn in ku dê sibê
sinorên çêkirok bişkênin,
pirtên zincîra piçiyayî
bi hev re bizeliqînin.

Hûn in ku sibê
li Qamişlo,
li Diyarbekira Şêx Seîd
li Silêmaniya birîndar
li Mehabada Qazî
bi heman felsefeyê hev bigirin
û hemû di vê bigihin:
yê ku kurd be, nifşê nû be,
divê tovê
yekîtiya kurdan pê re be.

Waneya çarem

Zarokno!

Di waneyên duh de
min got: Ji dema em hebûne,
me derew li xwe kirine,
di jiyana xwe de,
di kirin û nivîsînên xwe de
em bê felsefe ne.

Zarokno!

Hûn Xwedê kin, jê bipirsin,
bipirsin ji nav çavên wan,
netirsin, bipirsin, bibêjin:
ji sefera giravê xwînê
we ji zarokan re çi aniye?
Ji me re bêjin, we çi aniye!

Waneya pêncem

Zarokno!

Ey bêhêlînên jîntal!
Pir ji mêj ve ye
ku dayikên vî welatî
di bersingên xwe de
şîrê azadiyê kiyandiye.
Gelek ji mêj ve ye
çiyayên vî welatî
pêxember gihandiye.

Zarokno!

Ji agirdanka çavên we
bendewarê Zerdeştêkî me
ku were û van pûtan bihejîne,
bendewarê Avestayekê me
ku were û tarîtiya şevê bikelijîne!

Waneya şeşem

Zarokno!

Çeper bi çeper li çiya geriyam,
min bihîst komeke qalikan*

di kozikeke vala de

li ser pêşmergeyekî şehîd dipeyvîn!

* qalik (bi soranî: qewan): fîşekên vala, gulleyên xirş

Waneya heftem

Zarokno!

Yara min kevokeke Diyarbekirê ye,
evîndara çiyayan, qebqeba kewan
û rengê sîs yê befirê* ye.

Bo veguhastina wê
min zincîrên çiyayan qed-qed birandin,
salnameyên xwe pel-pel çirandin.

Pasaporta min?

Hêvî û bişirek bû,
kildan û tûrikekî xenayê bû.
Dema min li deriyê sinor da,
ji dêlva maçan,
maçên germ yên yara min,
tifeke zer ya postaleke reş
hat û bi eniya min ket!

* befir, befr: berf

Waneya heştem

Zarokno!

Ey birçiyên jîntal!

Li ser singa têrneft ya Babagurgur*,
nêzîkî sûlavên berjor yên agirê zêrîn
çavê min bi goreke biçûk ket,
li ser hatibû nivîsîn:
”Li vê derê zarokekî çavgeş yê kurd
ji birçan mir!”

* Babagurgur: cihekî navdar yê hilkolîna neftê/petrolê ye, nêzîkî bajarê Kerkûkê ye.

Waneya nehem

Zarokno!

Yê ku libeke genim çand,
ji xwe re guliyeke genim hilberand,
yê ku dilopeke xwîna xwe rijand,
tabloyek ji xwe re nexşand.
Yê ku tenê hawarek jî ji devî derçû,
guhê bi sedan li dengê wî bû.

Lê em çendî

ser û çavan jî diçînin,
barana xwîne jî lê dibarînin,
hê jî dema dirûna me ne diyar e,
heta guliyeke genim jî
hê bo xwîna me ne diyar e.

Zarokno!

Werin em biguherînin wê cokê
ya ku xwîna me pê ve diherike,
werin em biguherînin vê zeviyê
ya ku ser û çavan dixwe.
Paşî ez ê zeviya ronahiyê
nîşanî we bidim,
paşî ez ê dema dirûnê
pêşniyarî we bikim.

Waneya dehem

Zarokno!

Li ser pêşpelên rojnameyan

li ser boriyên neftê

li dîwarên avdestxaneyên mizgeftan

deh milyon caran

me nivîsî: "Bijîn bindest!"

me nivîsî: "Bijîn karker!"

Lê hemû nivîsan

tenê carekê

nikariye bibin pariyekî nan

tijî bikin zikê karkerekê!

Waneya yazdehem

Zarokno!

Ey bêhêlînên jîntal!

Di xewna xwe de rêwiyek bûm,

çûbûm biryargeha U Thant*.

Dema min li derî da,

min reş dîtî ku alaya xwe hebû,

spiyan alaya xwe hebû:

min kî dît, xwedîala bû.

Li min qîrîn:

”Hey bêalayo! Derkeve derve!

Hey bêalayo! Derkeve derve!”

Min jî gotê:

“Neqîrin,

ku derkevim,

ez ê vê çîrokê ji zarokan re bêjim!”

* U Thant (bixwîne: Yû-tan) salên 1971 - 1972 sekreterê giştî yê Neteweyên Yekbûyî bû.

Waneya diwazdehem

Zarokno!

Dema hûn van waneyan dixwînin,
ger roj be,
li kuncikekî bêdeng rûnin,
ger şev be,
bila çirayên we ron neşewitin:

Baş dizanim,
ger mezinên we we bibînin,
dê we dax bidin,
dê waneyan bişewitînin,
dê bên û dubare
laşê Helac* li sêdarê bidin.

* Mensûr Helac (858 - 922) zanayekî misilman bû ku ji ber nivîsên xwe ji aliyê alim û serdarên misilman ve dihat nefretkirin û taliyê hat xeniqandin.

1969 - 1972

ÇAVÊN TE

Ger di nav daristaneke asê de winda bibim
yan li deryayeke bibahoz
bagerek li keştiya min bide
û rêya wê lê şaş bike,
natirsim
ger çavên te rêberên min bin,
ger çavên te nêzîktirîn benderên min bin.

Xelk guh didin radyoyê
daku pêşbîniya hewayê bibihîzin.
Lê ez
êvaran tenê li çavên te dinerim
û dizanim ba ji kû ve tê,
pileya germiyê çend e,
baran dê çi mêrgê av bide
û kîjan daristanê, çi çiyayî bişo.

16.8.1977 Potsdam

MA KÎ JI MIN BÊZARTIR E?!

Ma kî ji min bêzartir e?!
Min dilberek hebû
ku mîna dilopeke rondikan
di çavê min de miçiqîbû.
Li rojeke bihara salê heftêyan
ji çavên min rijiya.

Ji wê rojê ta îro
ez bendewarî
wê hêsira nediyar im,
dikim nakim, nikarim
dîsa wê peyda kim.

Ma kî ji min bêzartir e?!
Min dilberek hebû
ku mîna hilmeke paqij
li ser singê min
hêlîna xwe çêkiribû.
Li rojeke bihara salê heftêyan
mîna çivîkekê
cegera min bi cih hişt.

Ji wê rojê ta îro
dikim nakim, ax, nikarim
wê hilma aware
dîsa peyda kim,
berhev bikim
û vegefnim
nav cegera xwe.

1973 Kurdistan

BO DELALEKE SAR

Dipejirînim: tu bedew î,
mîna dilopeke xunavê li ser belgeke gulê.
Peristgeha çavên hemûyan î
mîna dilopeke xunavê li ser belgeke gulê.
Lê dîsa jî mîna pasaporteke sexte
li min bûyî bela û ji te bêzar im.

Ez çiyayî me,
destek jî nêzîkî min bibe,
mîna agir be, xwîna min dikelîne.
Lê tu sar î
mîna dilopeke xunavê li ser belgeke gulê.

4.6.1975 Moskova

TI SOZAN NADIM TE

Ti sozan nadim te.
Tenê te agadar dikim
ku niha ji te hez dikim,
niha mîna hemoglobînê
di nav xwîna min de digerî.

Dilê min ne sarinc e
heta bikare te piştrast bike
ku tu qet tê de naguherî.
Tu ne mêwe yî
û dilê min jî ne kargeh e
ku te bike nav qutiyê, te bigire.

Ti sozan nadim te.
Tenê te agadar dikim
ku niha ji te hez dikim,
niha mîna hemoglobînê
di nav xwîna min de digerî.

10.7.1976 Moskova

PÊŞBÎNÎ

Ez ne falbêj im,
defterê ji kesî re nagirim,
kefa destê kesî naxwînim.
Lê dîsa jî ji min re
ron û aşkere ye:
ger ji min hez bikî,
tu dê bibî nermebesteyek,
qereçî
dê şevên zivistanê te bistrin,
tu dê bibî kurtehelbestek,
sibeyan roj dê te binivîse,
helbestkuj dê te bin-ax bikin.

1.11.1975 Moskova

BI TE DIBÎNIM...

Bi te dibînim,
bi te dibihîzim,
bi te dipeyivim.
Lê, mixabin,
navûdeng yê min e
û tu ne xwiya yî.
Bi min neheqiyeye mezin e
ku xelk wisa bawer e
ku tu ne ez î
û keseke din î!

9.12.2000 Helsînkî

DIYALOG

- Dilteng nebe!
Rojek dê were
ku tu dê vejerî.
Dema vejeriyayî,
welatê te
dê ji kokê ve rabe
û himêza xwe ji te re veke
û dê mîna dayika te were pêşiya te!

- Na, canê, na! Qet wisa nebêje!
Ma çawa dê were pêşiya min
tiştekî wisa ku bi meh û salan
dî xwîn û hestiyê piştî min de ye!

27.7.1976 Moskova

GULOLKEKE ALOZ IM

Ez gulolkeke aloz im,
şkeftekî efsaneyî me,
fenerek im
ku bîskekê diçirise,
şevûrojekê vedimire.
Ez asê me,
mîna daristanên welatê te.
Danoqîme nav xeyalên xwe,
li dengvedana her pirsê venabim.

Ger dixwazî
min weke xencerekê rût bikî,
ger hez dikî
masiyên razên min serav bibin,
ger te divê singê min bikelêşî
û weke deryayekê vekî:
min bibe binê darberûyekê,
min bibe serê çiyayekî

15.7.1976 Īgumînka (Rûsya)

AŞTÎ

Daku çemek bikare
baweriya xwe bi çemekî din bîne,
daku çiyayek bikare
pala xwe bide çiyayekî din,
daku bivir
li darê nede,
daku orîn
pistînê veneşêre,
ji Xwedê re pêşniyarekê dikim...
Xwedêyo, tobe be...
Ne weke pêşniyar,
weke lavayekê dinalim ta mirinê:
Bike ku nêr jî
mîna mêyan bizên!

17.10.1995 Korso (Fînlenda)

NIVIŞTÎ

Welatê min niviştiyek e,
temenê wî hezaran sal e.
Dema ku Nûh ew ji min re kir, got:
Hişyar be, kes veneke!
Ger were vekirin,
dê dua betal bibe.

07.8.1978 Greifswald (Almanya)

NEWROZA 1979

Îsal bê çiya newrozê nakim,
bê bêhna giya newrozê nakim!
Newrozê nakim bê guriya sor ya agir,
newrozê nakim
ger reşbelek* tozê raneke
û ez bi xwe ne serçopîgir* bim.

Dilê min,
sibê min zû şiyar ke!
Pir ditirsim:
kewek, karikkek,
gundek, bajarek,
çemek, çiyayek
ji bîra min biçe.

Gelek ditirsim:
darek, kevirek,
kolikek, birkek,
zîlek, giyayek
ji bîra min biçe.

Sibê zû min şiyar ke!
Dîsa nebêje:
"Bila têrxew bibe."

Min sond bi çiya xwariye
ku Kurdistana xwe ya dîr
bi deşt û zozanên wê ve
raguhêzim xerîbiyê,
vexwînim mala xwe!

20.3.1979 Moskova

* reşbelek: li vir mebest jê govendeke kurdî ye.

* serçopîgir: serkêşa/ê govendê

CÎHANA AZAD

Cîhana azad ewqas guh daye
lemelema neftê ji cegera dinyayê
ku êdî ker û kor bûye,
êdî hay ji şewata serê çiya nemaye.

1979 Moskova

RAMAN

Destpêkê
berbangê agirek li dawa esman vêxist,
kuncên canê min dagirtin,
elinda* wê haziriya rêvingiya* min kir,
bû rêbera min li ser rêyeke çepûçûr.

Niha jî,
ku êvar e û bi rê ve betilîme,
hê dengê gavên nerm
yên stêran dibihîzim
tevî ku nêzîk e ku
dî nav xuh û tarîgewrikê re bifetisim.

Piştî evraziyekê,
dî nav mijeke tîr re...
piştî evraziyek û nişîviyekî...
Lê çawa bigihimê?!
Herî lingên min bernade,
doza diyariyekê dîke
lê, Xwedêyo, çi bikim,
çi diyariyê diyarî axê bikim!

13.7.1992 Moskova

* elind (bi soranî: gizing): şefeq, ronahiya berbangê

* rêving (bi soranî: rêbiwar): rêwî, gervan, gerok

DIYARÎ

Jiyaneke din diyarî min ke, Xwedêyo!
Bila kurt be mîna ya gul û pelatînkên.
Tenê bosteke axê jî bidî, ez ê qanî bim
lê ku tenê ne tê de biyanî bim!

11.4.1999 Helsînkê

GEŞBÎNÎ

Ma baranek heye carekê
min bi rê ve şil neke?
Me berfek heye carekê
nekevim nav û min sar neke?
Kûrahiya evînê çawa bipîvim
ger dilberê carekê min nehêle?
Jiyanê bi çi re berhev bidim
ger mirin carekê nêzîkî min nebe?

18.8.1984 Moskova

BERÎK

Ta vê dawiyê
min wisa bawer dikir
ku berîka xwe baş diparêzim.
Min ew zû-zû pîne dikir
û qet nedihîşt ku kun* lê bin.

Lê bêfeyde bû:
ne tîrojên bîsk yan rojê,
lê yên salan jî
xwe di berîka min umrê de nagirin.

29.6.2001 Helsînkî

* kun: qul

ŞEPIRZETÎ

Roja ku me jivan* hebe,
destê xwe bigihînim çi,
tasa çayê
pirtûkê,
pênûsê,
bêhna gulavê jê tê.

Roja ku me jivan hebe,
hê zû, hê tu li dûr,
endamên laşê min
dest bi nobetgiriye dikin:

Çav rezê laşê te diçine,
dest bi dengê te hildikeve,
guh noqî nav bêhna te dibe,
dirêjahiya dûriya te dipêve.

Xwezî te bizaniya, canê,
roja ku me jivan hebe,
çawa serê min şêlo dibe!

22.11.1979 Moskova

* jivan: randevû, hevdîtina plankirî (bi taybetî ya evîndaran)

NAVNIŞAN

Ta helbestek tamam dibe,
ruha xwe gorî dikim
wek Helac*.

Dema ku tamam bû,
niqteyekê jê re dikim erş,
navnişanekê jê re dikim tac.

Her qulingê ku
carekê baskên xwe
li gola evîna min dabe,
bûye peyvek bo helbesteke min
ya ku umrek e diniwîsim û tamam nabe!

Heval, westiyame!
Wisa his dikim ku helbesta min
êdî ewqas dirêj bûye
ku êdî peyvên wê
bi hev diguhorin cihan.
Bihêle niqteyekê deynim,
te jê re bikim navnişan!

9.11.1979 Moskova

* Mensûr Helac (858 - 922) zanayekî misilman bû ku ji ber nivîsên xwe ji aliyê alim û serdarên misilman ve dihat nefretkirin û taliyê hat xeniqandin.

VEJÎN

Carna xem digihe qirika min,
jan digihe radeyekê
ku jiyana xwe li kevirekî bidim,
weke fincanekê hûr-hûr bikim!

Lê ji nişkê ve
biriqîna benê ramanekê nû,
hilhatina kelecaniyekê,
vejîna daveke giya,
bişîrîna savayekî*,
bejnûbala dirêj ya zeriyeke
singa serkêş yê pindekê*
wisa li min dike
ku ji xweşîyan
çeng û bask
bi min re çêbin,
hawar bikim esmanan
ku pira jiyana min dirêj bibe,
di ser re derbas nebim hezar salan!

9.5.1979 Moskova

* sava (bi soranî: korpele): zarokên berşîr, pir biçûk, nûbûyî

* pind (bi soranî: xirpin): gotineke şîrîn e bo kesa/ê kurt û piçekê qelew

AWÊNE*

Çend roj in
bal didimê
ku sibeyan, ta diwestî,
li ber awêneyê radiwestî
û lê dinerî...

Ku xwe jê didî aliyekî jî,
ji livîna te bi xemekê dihesim,
ji awirên te diltengiyekê dinasim.

Çi ye, hevalê!
Çi ji te re dibêje
ew neynika zimandirêj
û hêsir-rêj?
Ger behsa pîriyê dike,
zimanê wê bibire
û biavêj!

14.11.1976 Moskova

* awêne: neynik, eynik, qotîk, cama ku mirov tê re li xwe dinere

TU JÎ MIN DIHÊLÎ*

Tu jî min dihêlî,
pir baş dizanim: tu jî min dihêlî.
Tu jî serxweş dibî û
wek perdaqeke niha vala,
berê tijî min dihêlî.

Tu jî min dihêlî,
wek çawa şênahî gulistanan dihêle,
wek çawa mijûmoran zozanan dihêle
tu jî min dihêlî.

Tu jî min dihêlî,
çawa hespekî beza siwarê xwe dihêle,
çawa peyva derbirî zarê xwe dihêle,
tu jî min dihêlî.

Ger dizanî ku vê carê
êdî naguherînî biryarê,
navnîşana xwe biguhere,
şopên piyên me veşêre.
Li bin esmanê vê deverê,
êdî oxira te ya xêrê!

Çawa hespekî beza siwarê xwe dihêle,
wisa min bihêle.
Çawa peyva derbirî zarê xwe dihêle,
wisa min bihêle.

28.10.1976 Moskova

* Ev helbest bo ku bibe stran hatiye nivîsîn.

EM NAKEVIN

Em mîna daran in:
carina dikevin
xew û xewnan,
radizin
mîna şivan
piştî şevînan.
Lê di xew de jî
em li ser piyan in
nakevin!

8.7.1975 Gundê Îgumînka (Rûsya)

BERF

Wek ”Bedewa Bênav” ya Goran*,
mîna rojên saleke biber,
nola salên umrê ter,
şibî pûrtê baskdarê*,
temetî rondikên zarokekî sava*
fena gavên li berbangê yên rêbiwarê*
patove patove*, hêdî hêdî
berfa zîvîn tê xwarê.

10.11.1974

* Ebdulla Goran (1904 - 1962) şairekî kurd yê ji Helebçeyê bû û wek babê helbestvaniya nûjen ya soranî tê nasîn.

”Bedewa Bênav” (bi soranî: Ciwanî Bênav) navê helbesteke wî ye.

* baskdar (bi soranî: baldar): balinde, firinde, teyr, çivîk, çûçik

* sava: sêlek, zarokên berşîr, biçûk, nûbûyî, nûzayî

* rêbiwar: rêving, rêwî, kesa/ê bi rêyekê ve dimeşe

* patove (bi soranî: kilû): libên berfê dema ku hê neketine erdê.

* wek, mîna, nola, şibî, temetî, fena: hemû bi eynî wateyê/maneyê ne. Di çapa soranî ya vê helbestê de li cihê hemûyan ”wek” hatiye bikaranîn. Lê wergêrê kurmançî xwestiye bi xebitandina van peyvên dewlemendiya kurmançî diyar bike.

NEYÊ XAPANDIN!

Keziyên te gurzekî agir e,
her roj dirije nav odeya min ya tarî.
Wisa his dikim
rojek dê were ku lehiya agir rabe.
Bişirîna te keştiyek e
ku her rojê rê lê winda dibe.
Wisa his dikim rojek dê were
ku serî li keştîgeha dilê min dabe.

Min raza xwe
ta niha ji kesî re negotiye,
ka ji te re bêjim:
Ez çiyayî me,
ji bajarê Sitî-kuj* im.
Her rojekê
xwîna Zînekê bi xencera min ve dimiçiqe.
Ger werî bal min, li xwe hişyar be:
ger ji min hez nakî, xwe nexapîne!

13.9.1974 Moskova

* Sitî: li vir mebest jê keçeke ji deşta Hewlêrê ye ku ji ber "namûsê" ji aliyê malbata xwe ve hat kuştin.

EZ DERXISTIM

Ez derxistim
ji ber ku helbesta min
mîna zarokekî şûm
kevirek avêt
mala şûşebendî ya giregiran!

Ez qewirandim
çunkî şîra min
ji hed derbas bû:
li hemberî xezîneyeke diziyayî
lampeyeke
dehhezar voltî geş kir!

8.12.1974 Varonêj

NIKARIM BINIVÎSIM

Nikarim binivîsim
ger ne bi xwînê be:
serikê rimên xwe tûj kin,
xencerên xwe bisûn,
min seranser bikin birîn...
Hatime bi xwînê tijî kim
hibirdanka helbestnivîsînê!

1.6.1973 Xalis

EREBANDIN*

Ji esmanan nehatime,
ne mêvan im.
Ne mêvanê ber siya Kurdistanê me.
Berî ku dîrok dest pê bike
ez li vê derê bûm,
berî dîrokê
agirek bûm, li vir vêketibûm.

Bar kin, herin!
Kaniyên avê, ji bilî min,
kesekî din têrav nakin,
dargûz, ji bilî min,
bo ti kesekî din
siya xwe nadin!

Bar kin, herin!
Li zeviyên me
tovên we şên nabin,
mêrgên me
li bin lingên garanên we
mîna agir in.
Ta dartûyên me jî serî hildidin,
hêskên* zarokên we hilnagirin!
Bar kin, herin!
Bar kin, herin!

Mêweyên darên me
ji we re kal* in,
ava me şor e,
hingivên me bi devê we tal in!
Bar kin, herin!
Bar kin, herin!

1973 Kurdistan

* erebandin (te'rib): erebkirina hin deverên Kurdistanê (bi taybetî Kerkûkê) bi derxistina kurdên wan deveran û bi bicihkirina hin ereban li wan deran. Ev helbest dijî wê siyaseta hikûmeta Iraqê hatiye nivîsîn û yekem car 16.8.1973 li yaneya (kulûba) mamosteyên bajarê Kerkûkê hatiye xwendin.

* hêsk (bi soranî: colane): hêlekan, dolîdank, hêlanek

* kal: spîçolkî, rengavêtî, bêreng (li vê derê: bêtam)

ÇAWA ŞOVENIST IM?

Va ye viyetnamî
bo Viyetnamê serî hildidin;
filistînî dijîn, dimirin
bo her dilopeke ava,
bo her kevirekî Filistînê.
Ger ez jî doz dikim
serbest bijîm, wek mêran
li Kurdistanê azad,
ne parçe-parçe û wêran,
çawa, delala min, şovenist im
yan xweperist im?
De ka bêje,
delala min, çawa
şovenist im
yan xweperist im?

1970 Kurdistan

JI TE HEZ DIKIM*

Xatûna min!
te bihîstiye ku esman çend dûr e?
Ez bi qasî dûriya esman
 ji te hez dikim!
Te bihîstiye ku derya çend kûr e?
Bi temetî tev deryayan
 ji te hez dikim!

Cana min, tu nivîsek î,
rêzikên te bi qasî davên porê te dirêj in
û ev çar sal in ku te dixwînim,
baskên hiş û bîrên min dilivînî,
ne ji te têr dibim, ne di te digihim.

Pir ditirsim
ku di nav rêzikên helbestên min de
xelk te binase,
kamerayên çavên bikuj*
wêneyên te bigirin û daliqînin*.
Gelek ditirsim
ku ger te binasin,
dê tiliyên min jê kin,
şahbiskên te jî bişewitînin.

Lê niha guh nadimê:
min çi dîtibe,
çi ji çavên te re nivîsîbe,
venaşêrim!
Ta ku çok bide di dilê te de dêwê gumanan,
ta ku biçûk û mezin bizanin:
ji te hez dikim,
ji te hez dikim sed car bi qasî dûriya esmanan!

7.1.1971 Kurdistan

* îlhama kupleya yekem ji straneke hunermend Feyrûz hatiye wergirtin.

* bikuj: kujer, kujende, qatîl

* daliqandin: (bi soranî: helwasîn): hilawîstin, bi darê yan dîwar ve kirin

BO PARÇEYA MIN YA DIN

Delala min,
bûye salek
ku çavên me hev ranemûsandine,
bûye salek
ku hevrîşmê porê te
milên min neniximandine.

Bûye salek
ku guhê min
bendewarî rojbaşekê ye.
Bûye salek
ku devziwatir im
ji belgên zerbûyî yên dahatî,
tîtir im ji deşta hezar salan baran nedîtî!

Pirtûk
germiya weke ya te
diyarî min nakin.
Firinde
bi çîpçîpa xwe
pistîna te ya şîrîn nadin min!
Ew pûtên ku
piştî te hatine peristgeha min,
bi sirweyeke* bibîranîna te tên vederkirin.

Were, canê!
Bo xatirê min,
bo xatirê te,
bo xatirê hestiyên di gorê,
bo xatirê Mem,
bo xatirê Zînê,
bi hezaran Meman,
bi hezaran Zînan,
were em kartonan bişewitînin,
dîwaran biherifînin!

Cambazan,
yên ku mîna parçeyeke goşt
tu birî mezadê,
tu firotî!
Were, canê,

were em birû û porê wan bitiraşin,
xweliyê bi serê wan de kin!
Ger Mem û Zînê wisa nekir,
çima em wilo nekin?!
De ka bêje, em çima welê nekin?

27.12.1970 Kurdistan

* sirwe: dengê livîna bayê nerm

ALA*

Dostên min, baş bizanin;
dijminên min, baş bizanin:
Çawa ku baweriya min bi Zerdeşt,
bi Avestayê û bi Xwedê heye,
hezar car ewqas
baweriya min
bi hildana Alaya Rengîn* jî heye!

1970 Kurdistan

* Yekem car 24.6.1971 li bajarê Koyê (Başûrê Kurdistanê) di mihricana şair Hacî Qadirê Koyî de hatiye xwendin.

* Alaya Rengîn: nasnavê alaya Kurdistanê ye.

NEWROZA 1969

Min pirsî ji Kaweyê bapîrê xwe,
min gotê: Babo, destên min girêdayî ne,
de ka bêje, ez ê çawa bigihim
newroza sedsala bîstem?

Wî got: Berxê'm, ger hûn
Kurdistanê bikin parçeyeke agir,
ne Ejdehayek, hezar Ejdeha
dê serê xwe bitewînin û birevin!

1969 Kurdistan

PIRSEK

Tê bîra min.
Sal: dawiya şêştûşêşan bû.
Bajar: zendek bû.
Zivistan: bazekî reş bû.
Êvar bû...
yekem car
min his kir bi tengiya bajar.
Te jî his kir bi tengiya bajar.
Em dûr ketin,
li xaçerêyekê bi hev ghiştin.
Rengavêtî, bêhteng,
em jî siya xwe ditirsiyan:
biçav bûn dar û dîwar,
bidev bûn dar û dîwar!
Lê em serhildêr bûn
û me nefret kir li xelkê bajar,
nefret kir li çavê bajar...

Tê bîra min,
lêvên min hê weke berfê bûn,
tiştêk seh nekiribû;
tiliyên min hê
yek mêweya serê memikan jî neçinîbû;
tê bîra min,
bajarê me hê mîna dêrê bû
jî min re got:
"Dildarek im,
pak weke awirên te,
rût weke awirên te.
Dildarek im
ku nîne tiştêkî spehîtir
jî peykerê koka bejna te,
jî bilî helbestên xwe
min nîne tiştêkî xweşiktir."

Tu bi Xwedê kî,
te jî, madem te dizanî ku
babê te, birayên te
dê te bikin debara
saleke bela û xelayê,
te çima ez jî gorî xwe kirim?

6.11.1970 Kurdistan

HELBESTEKE SADE

Delala'm!
Rojek dê were
ku gir bikeve gund û bajaran,
rojek dê were ku kurd bipirsin:
Çawa rewya ye ku were piçandin
gerdeniya çiya û baniyên min!

Rojek dê were ku kurd bipirsin:
Çawa rewya ye ku bi xwe birçî bim
lê biyanî genimê min ji xwe re têxin aş!
Çawa rewya ye ku tiliyên zarokên min
li ber sermayê biqerimin
û diz bi rojê bişewitînin zêrê min yê reş*!

Delala'm!
Dema ew roj hat
ku me bersiva xwe da,
xwîna xeyda me ya agirîn
li demarên me liviya,
hingê xwe veneşêre
daku em bi hev re,
bi heman dengî, bi eynî helwestê,
di nav teqteqa tifengan de,
li jêr esmanê şevtarî,
Kurdistanê li hov û nehezan
bikin goristaneke erzan.
Were, em li paş kevirekî
bikevin di çeper de:
yan em ê dest li gerdena hev vegerin
yan jî dest li ser tifengê bimirin!

22.1.1970 Kurdistan

* zêrê reş: neft, petrol

NIYETEK DAWERIYA

Min niyet fikir
te bikim gurzeke nêrgizan
li ser mêza* xwe.
Li sermaya şevên zivistanê
te germ bikim di himêza xwe.

Min niyet fikir
wê singa ku li ser balguh naz e
keziyên wê yên zer bikim helbestên taze.

Min niyet fikir
porê te bikim hêlîn
da dilê min xweş ke,
gerdena te bikim mûmek
da di şevên helbestan de
kuncekî ji min re geş ke!

Min niyet fikir,
ta ku rojekê bi ser me de were mirin,
bo her şahiyê em bi hev re herin,
dest ji gerdenên hev nebirin.

Min niyet fikir
ji te re bigirim
keskesora esman,
ji te re bibirim
bikim kemerbenda stêran.

Min niyet fikir,
dema vê carê bibe bihar,
pasaporta derbasbûnê bişewitînim,
nehêlim derkeve ji bin piyên te!

Min niyet fikir
bibim zivirokek,
bibim lehiyek,
belgên zerbûyî
yên salên tijî serpêhatî ramalim,
te bikim ew dayika dilsoz
ya ku zarokên min
sermemikên wê bimêjin.

Her tiştê xweş bû,
min hez dikir ji te re be,
ji te ya dilber û delal re.
Min bawer dikir
ku jeng te nagire,
peyva min
di ferhenga dilê te de qet namire!

Rojekê jî nedihat xeyalên min
ku evîna te tenê bilqeke avê be,
tenê bi nav be...
Lê, îro
rastiyê derew peritand,
tê ghiştim
ku çavên te yên birçî,
laşê te yê birçî
evîna dinyaya min ya bedewperist
ber bi sedan talûkeyan dibe.

Lê ez ne bêçare me!
Rêya te vekirî ye
bo himêza germ ya lawan.
kerem ke, here, agir berde dilê wan:
kî xwîngerm be, tûle û tolaz be,
bikeşe nav çirava têtawan.

Tu bêçare yî,
ez ne bêçare me!
Helbest, esman, stêr, heyv...
delal in, bo wan dijîm!

Ez ne bêçare me!
Ez ê îro yan sibê,
di helbesteke xemrevîn de,
di deftereke biçûk ya têrbîranîn de,
di hezaran demar, mejî û xwîn de
tomar bikim
serpêhatiya wê gulmêxa
ku erzînka min qerimand
ji ber ku min ewqas helbest pê gotin
lê ku li dawiyê qure bû, min dawerand
û bi piyê xwe dewisand!

13.10.1969 Kurdistan

* mêze: mase

SÊ NAMEYÊN KURT

(1)

Delala'm!

Nameyên min bişewitîne,
ew nameyên min ji te re nivîsîne,
tu jê re sêdareyekê damezrîne!

Dilgiran nebe:

li bal me, ne tenê tu,
mêr jî li ser peyveke dildar,
tê girêdan, tê kuştin bi dar!

Dûr nebîne!

Ger tu ya jin
bi deng rabî,
dîn û dehbeyên li ser kursiya bajar,
dê gerdena te bibirin,
çavên te yên geş tarî bikin,
porê te yê reş bişewitînin.

(2)

Delala'm!
Min ji mêrekî gerok bihîst
ku li bal wan, keçên lihevhatî
li şûna gulan
helbestan didin ber sing.
Mezinên wan
li ber peykerê hunermendan
çok didin.
Lê li hemû Kurdistanê,
li warê
Bêkes*, Hacî* û Goran*,
ger ji serî ta binî bigerî wek xerîbekî,
peyda nakî peykerê edîbekî!

* Fayîq Bêkes (babê Şêrko Bêkes), Hacî Qadirê Koyî û Ebdulla Goran sê şairên kurd yên ji Başûrê Kurdistanê ne.
* edîb: nivîskar

(3)

Delala'm!
Xwedîgotin li vî welatî
hertim tûşî belayan dibe!
Tê xwestin
ku xwedîgotin
mîna mêşan bin:
dema kaxez pê bikeve,
wisa bimirin!

Tê xwestin
ku gotinên me
bi nîr û zincîran girêdayî bin,
cihên wan siyên sêdaran bin!

Tê xwestin
ku em rabin, razin weke wan,
binivîsin, birêsin weke wan.

Tê xwestin
em bêdeng bin,
weke teyrekî mûmyakirî
bêdoz û bêdaxwaz bin!

13.9.1969 Kurdistan

LI BER DERÎ

Şev daket,
çokên min qerimîn,
heyv bi banê esman ve betilî.
Deriyê xwe li min veke!
Îşev hatime
çinîna
gurzeke nêrgizên çavên te,
bo hinek bêhnvedanê,
bo xewnekê, bo piçek girînê
li ser ewrê keziyên xav ên te.

Îşev hatime...
Çirîskên bajarê bîranînan bang kirime.
Li gel sîmayê min yê zarokane,
bi biyên xwe yên şor* ve,
hatime û venagerim.
Yan ez ê bigihim te
yan jî mîna mûmekê
bişewitim û bihelim.

Deriyê xwe li min veke!
Heman dildarê berê me,
eynî toza ber deriyê te me,
her tiyê li ber pûka berfê,
ba û bahozê me!

Deriyê xwe li min veke!
Heman kes im
ku ta duh jî
te ji ronahiyê diniximand
û li ber siya gefan dixwand.

Deriyê xwe li min veke!
Qerimî û kerixiyê rêyeke dûr im.
Weke berê, ez ê piçekê li bal te bim
û dîsa biborim!

Şev daket,
çokên min qerimîn,
heyv bi banê esman ve betilî.
Deriyê xwe li min veke!
Her dar û kevir ji te tika dike!

1969 Hewlêr

* şor: tewiyayî, çemiyayî, tewandî, çemandî, serxwehr, nizm

”KAK”

Berî ku bêm bal te,
çi ramana xweş bibandor be,
çi rêzika helbestê bi hêz û zor be,
mîna porê te şeh dikim.
Di her bîskeke de
hezar û yek xewnên şîrîn
min dikin Mem, te dikin Zîn.
Di xeyalên min de
payiz dibe bihar,
darên rût
çilûyê kesk digirin...

Lê ax, ey yara dilpak,
dema gazî min dikî bi bernavê ”kak”*,
”kak” weke marekî
di guhê min de digere.
Dema xwe bilivînim,
xwe di zimanê min werdike,
hêdî hêdî
min dadîqurtîne
nav kefenê zer yê bêhêvîtiyê...

Ez di dilê te de me,
di derûna te de me,
di girika çavên te de me...

Şerm neke:
bi navê min yê rût
ji gewriya xwe gazî min ke!
Bila em li hev aşkira bin,
êdî hew di van agira bin!
Ne tu xwişk î, ne ez kak im,
lê dildarê te yê dilpak im.

5.6.1969 Kurdistan

* kak: kek, keko, ”abê”, bira(yê mezin)

BO KEÇEKE KEJ

Ji dûr ve te navê min bihîstiyê,
bi neşarezayî ji min hez kiriye!
Tê gotin ku te pir jiyân
bi helbestên min re borandiye,
bi şevan şerbeta şîrîn pê de kiriye...

Te ez nas nekirime!
Bawer bike: te ez nenasîme...
Ew cîhana ku te divê,
qet li bal min peyda nabe!
Dinyaya min tijî xem e,
bişir û ken yekcar jê kême.
Warê min kolik e,
cîhê helbest û pirtûk e,
tek dîmenê bo dil û çav e,
pûtekî şkestî û hunerxav e.

Dûr be ji min,
ji jiyana min,
ji reşbîniya çavên min.
Dûr be ji min,
ji helbestên min,
ji destegulên min
ku ji destê şabanûyekê re
tên vehûnandin!

28.10.1968 Hewlêr

BO XWEDAYÊ XEWÊ!

Ey Xwedayê xewê,
va ye şev hat, şev!
Diyarî min bike kêliyê xewê,
yan, ger ew nebe, hema bîskekê
mejiyê min gêj û tiral ke,
ger nekeve xewê jî,
bila ji kar keve wek yê delodînan!

Ey Xwedayê xewê,
va ye du sal in ku lava tînim,
çokên xwe li ber te ditewînim
daku bîskekê bîr û hişê min ji kar xî,
rehet bibim,
çavên xwe bimiçînim,
bibêjim: Ox, çend xweş e!

Ey Xwedayê xewê,
wek ku dibînî:
xwîna germ û masûlkeyên laş,
vejena dilî û bînahiya çavan
dikin ku xatir ji min bixwazin,
tenê çerm û hestî bimînin!

Lê dîsa jî,
hê ku heme,
xwîna min germ e
û çavên min li asoyê hêviyan e,
kerem ke, nîveka jiyana min bistîne
lê tenê bîskekê min piştrast ke û razîne!

Ey Xwedayê xewnê,
rêgirê bêhnvedanê,
dengê bigihîne min,
bişîne tevahiya bedena min
bibêjiyê: laşo,
de vehewe,
dema xew e.
Bibêje: perikên çavan,
bixewin, binivin!
Bibêje: bîrê,
bibîranînan bipêçe,
bîranînen rojên xwe yên li gel periyê.
Bibêje: evîne, fikarên efsûnî, bîranînen revan,

herin... hemû
dest bidin gerdena firîşteya şevan.
Bihêlin, tenê vê şevê
bila kêlîkeke ji xeyalan birevê.

1968 Hewlêr

NAVÊ HELBESTAN BI KURMANCÎ (Û SORANÎ)

- Ger dîsa vegerim (Eger emcar bêmeve)
- Na, qet bawer nakim (Nexêr hergîz bawer nakem)
- Jin (Jin)
- Elind, li tavzerkê (Şefeq, le zerdeperr)
- Heman xewnê dibînîm (Lewetî hem xew debînîm)
- Xewa min nayê (Xewn)
- Li vir û wir (Êre û ewê)
- Şehîd (Şehîd)
- Berî birûskê (Pêş hewretirîşqe)
- Nazdarî (Bizirkandin)
- Şervanê winda (Serbazî win)
- Xwexapandin (Xotefredan)
- Dudilî (Dûdilî)
- Jihevveqetîn (Lêkdabiran)
- Hêvî (Hîwa)
- Bo Hadî Elewî (Bo Hadî Elewî)
- Dagerîn (Dageran)
- Maç (Maç)
- Sedan sal e (Sedan sale)
- Ta çirayê me geş nebe (Ta çirayê me nesûtê)
- Bo Margarêtê (Bo Margrêt)
- Rabin, bazên çiya, rabin (Ême dirextî...)
- Bo Şivan (Bo Şivan)
- Mezd (Mezd)
- Bo hunermendekî (Bo hunermendêk)
- Jidayikbûna serokkomarekî (Ledayikbûnê serokkomarêk)
- Eger dîsa (Eger dîsan)
- Pêlêkirin (Pêlênan)
- Şoreş (Kûdeta)
- Xunav (Xunaw)
- Dil (Dill)
- Veguhastina siriştê (Helgêranewey surîşt)
- Par zivistanê (Zistanê par)
- Mezin nebe (Gewre mebe)
- Şevnimêja xerîban (Şewniwêjî namoyan)
- Baz û dar (Helo û dirext)
- Dînîtî (Şêtî)
- Kurdistan (Kurdistan)
- Merc (Merc)
- Çend peyv derbarê dilê min de (Çend wişeyek derbarey dillî xom)
- Bo nêrgizeke kovî (Bo nêrgizêkî kêwîle)
- Futbol (Futbol)
- Nihênî (Nihênî)

- Li dema bombebaranê (Le katî bordumanda)
- Payiz (Payiz)
- Newroza 1977 (Newrozî 1977)
- Welat (Nîştiman)
- Çend peyv derbarê jiyê min (Çend wişeyek derbarey temenî xom)
- Helbest (Şî'r)
- Xerîbî (Namoyî)
- Xwekuştin (Xokuştin)
- Berhevdan (Berawird)
- Bi te wa ye... (To pêt wa ye)
- Nexşe (Nexşe)
- Evîndarê we herduyan im (Hem tom xoş dewê, hem ewîş)
- Helebçe (Helebce)
- Rojbaş, keçino... (Rojbaş kiçanî...)
- Desthilat (Deselat)
- Monolog (Monolog)
- Xunav (Xunaw)
- Bersiv (Welam)
- Lêsarbûn (Sardbûnewe)
- Keç û şahî (Kiç û şayî)
- Gazin (Gazande)
- Çawa bigihim te? (Awête bûn)
- Pêhesîn (Sûsekirdin)
- Jî (Temen)
- Harmonî (Harmonya)
- Daristana şewitandî (Daristanî sûtaw)
- Bêdengî (Bêdengî)
- Bo çiyayiyên dûr (Bo çiyayiye dûrekan)
- Pûka berfê (Kirêwe)
- Li şîniya helbestê (Le pirsey helbestêkda)
- Jivan (Jiwan)
- Bo qereça falbêj (Bo qereçêk)
- Şaheser (Şakar)
- Li nav baxçeyekî (Le baxêkda)
- Nobedarî (Êşkgirtin)
- Ez du kes im (Min dû kesim)
- Name (Name)
- Gencîne (Gencîne)
- Morîk (Gewher)
- Şiyarî (Şewbêdarî)
- Dilxweşkirin (Dildanewe)
- Çilçira û mûm (Çilçira u mûm)
- Gulberroj (Guleberroje)
- Daxwaza lêborînê (Pakane)
- Sîle (Zille)
- Ciwanî û pîrî (Gencî û pîrî)
- Ragihandina mirinê (Cardanî merg)
- Yara dilsoz (Yarî dilsoz)
- Bibîranîna şeveke zivistana 1973 - 1974 (Yadî şewêkî zistanî 1973 - 1974)
- Helhel (Kelkele)

- Şev nîne çiya di xewna xwe nebînim (Şew niye xew be çiyawe nebînim)
- Perawêzek bo dîrokê (Perawêzêk bo mêjû)
- Tamijîme te (Lêt rahatûm)
- Hilbijartin (Helbijardin)
- Du avabûn (Dû awabûn)
- Xencer (Xencer)
- Berê û niha (Caran û êsta)
- Ji roja êdî ne bi min re yî (Lew rojewe legelma nît)
- Birakuji (Birakuji)
- Li welatê bextreşan (Adam Smith û Mandela)
- Ger sêvek hebe
- Şevê ta berê sibê (Em şew ta berî beyanî)
- Sê kurtepamflet (Sê kurtepamflêt)
- Ger bixwazin (Honrawem awzîng deda)
- Beate (Bîatê)
- Otoneman (Otoneman)
- Hewî (Hewê)
- Cudahî (Cûdayî)
- Çend ditirsim (- Çend detirsim)
- Helbest û tac (Şî'r û tac)
- Warşova (Warşow)
- Razek (Razêk)
- Bahoza peyvan (Dû pêşekî, beşa 1)
- Zarok (Zaro)
- Bo bazirganan (Bo bazirganan)
- Bêrîkirin (Tase)
- Ji destê min tê (Le destim dê)
- Deftera sor (Defterî sûr)
- Li Romayê (Le Roma)
- Pîrî (Pîrî)
- 12 wane bo zarokan (12 wane)
- Çavên te (Çawî to)
- Ma kî ji min bêzartir e? (Kê bê le min mandûtir bê?)
- Bo delaleke sar (Bo ciwanêkî sard)
- Ti sozan nadim te (Sê honrawe, beşa 1)
- Pêşbînî (Pêşbînî)
- Bi te dibînim (Be to debînim)
- Diyalog ((Diyalog)
- Gulolkeke aloz im (Sê honrawe, beşa 3)
- Aştî (Aştî)
- Nivîştî (Nûşte)
- Newroza 1979 (Newrozî 1979)
- Cîhana azad (Cîhanî azad)
- Raman (Raman)
- Diyarî (Xelat)
- Geşbînî (Geşbînî)
- Berîk (Gîrfan)
- Şepirzetî (Şipirzeyî)
- Navnîşan (Nawnîşan)
- Vejîn (Jiyanewe)

- Awêne (Awêne)
- Tu jî min dihêlî (Toş min be cê dêlît)
- Em nakevin (Nakewîn)
- Berf (Befir)
- Neyê xapandin! (Lêt negorrê)
- Ez derxistim (Deryankirdim)
- Nikarim binivîsim (Bom nanûsrê)
- Erebandin (Te'rib)
- Çawa şovenist im? (Bo şovênîm?)
- Ji te hez dikim (Xoşim dewêy)
- Bo parçeya min ya din (Bo parçekey tirim)
- Ala (Ala)
- Newroza 1969 (Newrozî 1969)
- Pîrsek (Pîrsiyarêk)
- Helbesteke sade (Honraweyekî sakar)
- Niyetek dawerîya (Niyazêk helwerî)
- Sê nameyên kurt (Sê namey kurt)
- Li ber derî (Le ber derge)
- Kak (Kak)
- Bo keçeke kej (Bo kiçêkî kal)
- Bo Xwedayê xewê (Bo Xway xewtin)

FERHENGOK

- altar: li dêran cihê ku qeşe lê li pêşiya cemaeta xwe radiweste
- alûala: rengîn, rengawreng
- ateşgede: peristgehên zerdeştîyan.
- awêne: neynik, eynik, qotîk, cama ku mirov tê re li xwe dinere

- baskdar (bi soranî: baldar): çûk, balinde, firinde, teyr, çivîk, çûçik
- befir, befr: berf
- behî (bi soranî: pîrse): tazî, merasima gorkirina kesekî mirî û ziyaretkirina mirovên wî
- beng: tilyak, narkotîk, madeyên bêhişker
- best: devera ku pîr kevir lê hene
- beyanî: spêde, sihar, serê sibê
- beyîn/behîn: (genim/giya) zer bûn, gihiştin
- bikuj: kujer, qatil, mirovkuj
- binema: prensîp
- bûkok: pêlîstokên bi şiklê bûkan ku keçik pê dilîzin

- civan → jivan

- çavşil: ya ku digirî, rondikan dibarîne.
- çilçira: avîze, pêrû

- dalan: korîdor, rêyên teng
- daliqandin: (bi soranî: helwasîn): hilawîstin, bi darê yan dîwar ve kirin
- def: erbane, amûreke muzîkê ye ku bi taybetî ji alî derwêşan ve dihat xebitandin.
- dehbe: dirinde, hov, dêw, lawîr
- dehlîstan, dehl, dehlûdiristan (bi soranî: cengel, lêr): daristanên asê, rêl, rêhl, warê hov û dirindeyan
- destbilînk, dezbilînk (bi soranî: desraze): benên ku zarokên sava pê di landikan de tîr girêdan daku jê nekevin.
- dirkandin: îtiraf kirin; eşkere kirin
- dêm: beyar, gulûgiyayên ku bi xwe li çolê şên dibin, yê ku nehatine çandin
- dîdar: hevdiîn.
- doşk: (li vir) rûniştokên dirêj yê kevirîn
- duling (bi soranî: dûpê): mirov û ajalên ku bi du lingan/piyan dimeşin.

- edîb (erebî ye): nivîskar
- elind (bi soranî: gizing): tava berspêdeyê, berbang, şefeq
- erebandin (bi erebî: te'rîb): erebkirina hin deverên Kurdistanê (bi taybetî Kerkûkê) bi derxistina kurdên wan deveran û bi bicihkirina hin ereban li wan deran

- fê: teb, serh, epîlepsî
- fînd: mûm, şemal

- gilgile (S:gella) belgên daran yên beyî anku zerbûyî, bi taybetî piştî ku ji daran dawerîne.
- girûgal: zimangêriya zarokan berî ku fêrî axivînê dibin
- goristannişîn: ya/yê ku li nav goristanekê dijî
- govan (bi soranî: gewah) : şahid, bînera/ê bûyerekê
- gumbet (yan gunbet): qub, qube, kemerî, banên gilover û niv-gogî yên mizgeftan.
- gupik (bi soranî: lûtke): bilindtirîn dera li serê çiyayekî

- hevdem (bi soranî: hawkat) di heman demê de, di eynî wextê de
- hewî (bi soranî: hewê) jina ku mêrê wê yek yan çend jinên din jî hene
- heyranok, heyran: hin cûre stranên gelêrî yên kurdî ne.
- hêsk (bi soranî: colane): hêlekan, dolîdank, hêlanek
- hilbestin: vehûnandin, bi hev ve alandin/girê dan.
- hilkirin: vexistin, geş kirin, ron kirin, agir berdanê
- hind (bi soranî: ewende) ewqas
- hindî (bi soranî: ewende): bi qasî
- hing (bi soranî: heng): mêşa hingiv(înî)

- jem: xwarinên diyarkirî yên rojê (taşt, firavîn û şîv)
- ji destî hatin (bi soranî: le dest hatin): karîn, jê hatin, pê çêbûn, hêz û taqet hebûn
- ji şilikê ta şimikê: ji serî ta binî, ji serî ta piyan.
- jivan (bi soranî: jivan): randevû, hevdiîtina plankirî (bi taybetî ya evîndaran)
- jî (bi soranî: temen): umr

- kak: kek, keko, ”abê”, bira(yê mezin)
- kal: (li vir) spîçolkî, rengavêtî, bêreng (li vê derê: bêtam)
- kalik: pêlavên/solên ku serê wan bi şûjinê ji rîsî hatine çêkirin.
- kaşok (bi soranî: qaşo): darê ku di hin lîstikan de bo lêdana gogê tê bikaranîn
- kelbe: didanên dirêj û dirinde yên gur û lawirên din
- kepirok: kepira biçûk. Kepir ew avahiyên havînî ne ku bêdiwar in lê banek ji çilû li ser stûnan hatiye danîn û mirov di bin wan ve li ber siyê rûdine û radize daku xwe ji germahiya ber tavê û nav xaniyan diparêze.
- kerr (bi soranî: kirr): (li vir) bêdeng, aram, tena, hêwir
- kinar: berav, qirax, kevî, perav
- kinêr (Melilotus officinalis) gulûgiyayek e.
- kiz: qels, lawa; kêmrôn, bi ronahiya lawaz
- kizeba: bayê kiz, bayê qels, bayê lawaz
- kor: seminar, panel, civîn.
- kudeta (ji frensî: coup d’etat): şoreş, darbeya leşkerî, înkîlab.
- kun: qul
- kutsal: qumaşfiroş, cilfiroş

- landik: dergûş, dêdik
- lawik: hin cûre stranên gelêrî yên kurdî ne.

- mehal (erebî ye): gengaz, pecan, mumkin
- meyter: seyîz, xwedîkerê hespên xelkê.
- mêze: mase
- mihrab: li mizgeftan cihê ku mela lê li pêşiya nimêjkeran disekine dema ku nimêj tê kirin.
- mişe: zehf, pir, gelek.
- mit: bi temamî bêdeng

- mordayî: sermorkirî, tiştê ku mor (muhr) lê hatiye dan û hatiye asêkirin.
- neheng: hût, avilke, balîna, hûf, mezintirîn ajelê deryayan
- nivistin (bi soranî: nûstin): raketin, razan, xewtin, ketin xewê, di xewê de bûn
- pate: paçe, perûk, parçeyeke cil yan caw
- patove (bi soranî: kilû): libên berfê berî ku dikevin erdê
- pelate: bela-wela, pir belav
- pencirk (bi soranî: rinok): nînokên dirêj û dirinde yên hin lawiran
- pesar: sivande, sivde, berbanên xaniyan
- pilûre: kuna mêşên hingivînî
- pind (bi soranî: xirpin): gotineke şirîn e bo kesa/ê kurt û piçekê qelew
- pistîn: bi dengê nizm gotin/peyvîn
- qalik (bi soranî: qewan): fişekên vala, gulleyên xirş
- qerise: qeşa, sehol, cemed, bûz, berfa req
- qerisîn: bûn cemed/qeşa/bûz
- qeşa: qerise, cemed, sehol, bûz, berfa req
- reşbelek: (li vir mebest jê) cûreyek govenda kurdî ye
- rêbiwar: rêving, rêwî, kesa/ê bi rêyekê ve dimeşe
- rêving (bi soranî: rêbiwar): rêwî, gervan, gerok
- rizde (bi soranî: dund): zinarên qinc
- sava (bi soranî: korpele): sêlek, zarokên berşîr, pir biçûk, nûbûyî, nûzayî
- senger: kozik, çeper
- serçopîgir: serkêşa/ê govendê
- serpişk: kesa/ê ku xwedî para mezin ji tiştêkî ye.
- sirwe: dengê livîna bayê nerm
- siwalet: pirtûmirtên şkestî yên cerik û gozikên kevnar
- siyaçeman(e): hin cûre awaz û stran û govendên hewramî ne
- sîma: rû, xwiyang, reng û şiklê rû û bejnûbala kesekî
- sûr: rijd, mikum, xweragir, li ser gotina xwe, li ser soza xwe
- şande: heyet, delege, wevde
- şarandin: sincirandin, wisa germ û kel kirin ku sor bibe
- şepal: şêrên ciwan, têtjikên şêran (bi mecazî: wêrek, qehreman)
- şetav: coka ava ji berfa heliyayî.
- şevbêhn (bi soranî: şewbo): guleke bêhnxeş e û bi şevê bêhn ji belgên wê tê (*Cheiranthus cheiri*)
- şê: (hespên) qehweyî
- şêlan, şêlandin (bi soranî ye): perixandin, gemirandin, firikandin, masaj kirin
- şirebaran: barana pir bihêz.
- şor: (li vê derê) tewiyayî, çemiyayî, nizm, serberjêr (serşor: şermezar, rûreş)
- şore-ewr: ewrê pir tîr, giran û nizm tam berî destpêkirina baranê.
- tak: tenê, tek
- tamijîn (bi soranî: lê rahatin): hînî tiştêkî yan kesekî bûn û êdî nikarîn bê wê bijî.
- tan (bi soranî: teyman): çeper, dîwarê ku ji daran hatiye avakirin li dor dermal û hewşan. bilêvkin: t-ya weke di peyva „teng“ de.
- tane: tarîbûna çavan

- tavzerk (soranî: zerdeper): tava êvarê, hengura êvarê, rengê sor û zer yê esmanan dema ku roj ava dibe
- tekiye: peristgehên şîyan ku bi taybetî bo bibîranîna şehîdbûna îmam Huseynê neviyê Mihemed-pêxember tên bikaranîn.
- tem: mij, moran
- temetî: bi qasî, hindî
- teraş (bi soranî: dewen): devî, dehl
- tiwanîn: karîn, şîyan.
- tok (bi soranî: toq): xeleka ku stuyê koleyan pê tê girêdan

- xezan: payizê dema dawerîna belgên daran
- xişt: gewher, dur, zêr û zîv û tiştên wek wan bihagiran
- xuh (bi soranî: areq): xwêdan, areq, ava ku ji ber germayê li ser laşê mirov peyda dibe
- xulya: xemjêxwarin, mereq, guhdarîkirin, miqatebûn

- zemanê cahiliyê: li gor zanayên misilman serdema berî hatina îslamê "zemanê cahiliyê" bû.
- zemîn, gogzemîn (bi soranî: gozemîn): gerestêr, dinya, cîhan
- zevîzade: zarokên axê, ne ji esmanan, ne payebilind.
- zêrê reş: neft, petrol
- zêrû: zîlo, hezarpî, kurmikek xwînmêj e (*Myriapoda*)